

**Magyarajkú, nem-magyar állampolgárságú tanulók
nevelésének, oktatásának helyzete
a magyar közoktatásban**

Készítette: Kováts András és Medjesi Anna

Budapest, 2005

Összefoglaló

A magyar nemzetiségű külföldi tanulókkal kapcsolatos oktatási-nevelési problémákkal az eddigi kutatások és szakmai programok nem foglalkoztak. Jelen tanulmány a kutatási feltételek korlátozottsága miatt nem vállalkozik arra, hogy ezt a hiányt teljes mértékben pótolja, arra azonban kísérletet tesz, hogy felvázolja egy jövőbeni átfogó kutatás alapjait jelentő koncepcionális kereteket.

A külföldi tanulók oktatása döntően két területen jelent(het) problémát az iskolák és a pedagógusok számára: Az egyik a külföldiek speciális jogi státusa és az ebből fakadó jogosultsági problémák: hol, mikor, kinek mi jár, mi adható, milyen feltételek mellett vehet részt külföldi tanuló a közoktatásban, milyen alap- és emelt szintű normatív támogatások járnak utánuk. A másik terület a külföldi tanulók speciális nevelési helyzete, és az ebből fakadó pedagógiai problémák: milyen programokkal, módszerekkel érhető el a tanuló „felzárkózása” azaz zökkenőmentes beilleszkedése a tanulói csoportba, milyen speciális szaktudást, oktatási-nevelési technikákat igényel ez a pedagógusok részéről, és egyáltalán, hogyan kezeli az iskola a külföldi diákok jelenlétét a tanórákon, az osztályközösségben, a szülőkkel, családokkal való kapcsolattartásban.

Véleményünk szerint a problémák döntően négy nagyobb témakör körül csoportosulnak, a tanulmány ezeket járja körül részletesebben, megerősítve, pontosítva, vagy esetleg cáfolva azokat:

1. A jogi státusból (vagy annak nem megfelelő ismeretéből) fakadó adminisztratív problémák hatása a tanuló iskolán belüli helyzetére.
2. A korábbi iskolai tapasztalatok, háttértudás, készségek, jártasságok kompatibilitása a magyar oktatási-nevelési rendszerrel, a pedagógiai elvárásoknak való megfelelés problémái.
3. Szocializációs, beilleszkedési problémák, az eltérő társadalmi helyzet (külföldi, idegen) okozta konfliktusok mind a tanulók, mind a szülők szintjén.
4. A továbbtanulási, integrációs vagy reintegrációs stratégiák megfelelő kezelése az iskola által.

A 2004/2005-ös tanévben az 1.880.816 tanulóból¹ összesen 12.420 külföldi állampolgárságú gyermeket tartottak nyilván a közoktatási intézmények, ami az összes tanulói létszám elenyésző hányada, csupán 0.7 százaléka. A külföldi tanulók több mint kétharmada, 8.456 fő, magyar nemzetiségű, és így vélhetően magyarajkú volt.

A hazai közoktatásban részt vevő magyar nemzetiségű külföldi tanulók döntő többsége a környező országokból, elsősorban Romániából érkezett. A diákok közel fele (48,9 százaléka) román állampolgár. Jelentős számban érkeztek még Ukrajnából, Szerbia- Montenegróból és Szlovákiából diákok, Szlovéniából és Horvátországból ugyanakkor nem számottevő a Magyarországra érkező magyar nemzetiségű tanulók aránya. Érdekes adat, hogy a magyar nemzetiségű külföldi tanulók több mint egytizede (13,2 százaléka) nem szomszédos európai vagy Európán kívüli államból származik.

A magyar származású külföldi tanulók körében általában véve felülreprezentáltak a középiskolások, ami a gyerekeiket kifejezetten tanulási, továbbtanulási céllal magyarországi középiskolákba (és később egyetemekre) küldő határon túli magyar családok mobilitási stratégiájával magyarázhatunk. Jelentős különbség mutatkozik ebben a tekintetben a származási országok szerint, leginkább a szlovákiai magyarokra jellemző ez a trend. A távolabbi országokból származó magyarajkú diákok körében viszont kifejezetten alacsony a középiskolások aránya.

Az adatokat megyék szerinti bontásban vizsgálva kiderül, hogy a fővárost és Csongrád megyét leszámítva sehol sem fordulnak elő az átlagosnál lényegesen nagyobb arányban magyar nemzetiségű külföldi tanulók a közoktatási intézményekben, és számuk ezen a két helyen sem kiugróan magas. A diákok egyenletesen oszlanak el az ország településein, a fővárost és néhány vidéki várost leszámítva elenyésző számban. A területi közelség valószínűsíti, hogy a külföldi diákok a legközelebbi szomszédos államból érkeznek, a fővárosban tanulók pedig nagyjából leképezik a teljes sokaság származási ország szerinti megoszlását.

Magyar nemzetiségű külföldi diákok összesen 591 településen járnak valamilyen közoktatási intézménybe.² Ez alapján településenként átlagosan 14 diákkal számolhatunk, ami a települések számánál lényegesen magasabb intézményszámmal kalkulálva nagyon alacsony. Ha a 23 budapesti kerületben élőköt külön számítjuk, jelentősen különbség mutatkozik a vidék és a főváros között: Budapesten kerületenként átlagosan 125 magyar nemzetiségű külföldi diákot találunk, a vidéki településeken viszont csak 10 fővel számolhatunk.

¹ Beleértve az óvodába járókat is.

² A 23 budapesti kerületet külön településként kezeljük. A települések listáját a 2. függelék tartalmazza.

Az iskolaválasztási stratégiákat illetően jelentős különbség mutatkozik aszerint, hogy „áttelepült” migráns családok gyermekeiről van szó, vagy olyanokról akik szülőhelyükön maradván csupán gyermekeiket küldik Magyarországra tanulni. Az előbbi esetben jóval kisebb a mérlegelés, a „válogatás” lehetősége: az áttelepülők esetében a magyarországi lakóhelyválasztást a gyerekek iskoláztatási lehetőségénél erősebb, vagy hasonlóan erős faktorok (is) befolyásolják: a megfizethető lakóhely, a betölthető álláslehetőségek valamint az esetlegesen segítő családtagok, rokonok közelsége. Ezekben az esetekben erőteljesen érvényesülnek a hagyományos migrációs trendek: az áttelepülők jelentős része a fővárosba és nagyvárosokba költözik, az átlagnál valamivel szerényebb körülmények közé.

Bár a tanárok a külföldi gyerekek lehetséges jogi státusaival kapcsolatban meglehetősen tájékozatlanok, a határon túli tanulók beiskolázása látszólag nem jelent problémát az iskoláknak. Ugyanazokat a dokumentumokat kérik ezektől a tanulóktól is, mint a magyar állampolgároktól. Probléma nélkül elismerik a származási országukból hozott iskolai bizonyítványokat, jövedelemigazolásokat.

A megkeresett tanintézmények mindegyike úgy nyilatkozott, hogy semmilyen problémát nem jelent a határon túli tanulók felvétele iskolájukba. A felvételenél az iskola igazgatója hozza meg a döntést. A tanulmányok beszámításáról, továbbá a tanuló felvételéről szintén ő dönt.

A határon túli magyar tanulók felkészültségét, ismereteit tekintve a magyarországi iskolákban tanító pedagógusok nem észlelnek számottevő eltérést vagy elmaradást azok esetében, akik otthon megszakított tanulmányaikat folytatják a magyar közoktatásban. Ennek ugyanakkor ellentmond az a még mindig nagyon elterjedt gyakorlat, hogy a tanulmányaikat Magyarországon folytató, családjukkal áttelepülő gyerekeket „a biztonság kedvéért” egyvel alacsonyabb osztályfokon iskolázzák be, így kétszer járják az otthon befejezett osztályt.

A tartózkodási engedélyek problematikája mellett a társadalombiztosítási ellátás és egészségügyi szolgáltatás okozza a legtöbb gondot a magyar nemzetiségű, külföldi diákokat oktató intézményeknek. Többen említették, hogy a náluk tanuló diákoknak nincs társadalombiztosításuk, ami jelentős kockázatot és anyagi terhet jelent a tanulókra és családjaikra nézve.

Feltételeztük, hogy a magyar nemzetiségű külföldi gyerekek eltérő nyelvi szocializációja, nyelvhasználata problémákat okozhat mind a pedagógussal való kapcsolatban, mind pedig az osztályközösségbe való beilleszkedésben. Ezzel kapcsolatos negatív élményekről azonban sem a pedagógusok, sem a megkérdezett (volt) diákok nem számoltak be. Több problémát okoz a tanulók nemzeti identitásával kapcsolatos konfliktusok kezelése, azonban ezek sem számottevőek.

A továbbtanulási terveket illetően jelentős különbségek mutatkoznak a tekintetben, hogy honnan érkezett a tanuló, illetve, hogy milyen státusban van Magyarországon. A Romániából és Szerbia-Montenegróból érkezettek többsége Magyarországra akar települni, a Szlovákiából jöttek inkább visszamennének, vagy csak felsőfokú tanulmányaik befejezéséig maradnának Magyarországon. A pedagógusok a külföldi tanulók továbbtanulását nem kezelik kiemelt kérdésként, úgy tűnik, az iskola látóköre nem terjed ki a kapun kívülre illetve a ballagáson túli időszakra.

1. Előzmények, koncepcionális háttér

Az ezredforduló óta eltelt néhány évben – különösen Magyarország uniós csatlakozása óta – egyre nagyobb a szakmai érdeklődés a külföldi tanulók közoktatásbeli helyzetét illetően. Egyfelől a bevándorlással – ezen belül különösen a menekültüggyel – foglalkozó intézményrendszer számára fontos, hogy megfelelő jogszabályi keretet nyújtson a hatáskörébe tartozó külföldiek tartózkodásával, társadalmi beilleszkedésével kapcsolatos problémák megoldásához, amelynek az oktatáshoz való hozzáférés egyik kulcskérdése. Másfelől az oktatási tárca és általában véve a közoktatási intézmények részéről fogalmazódik meg egyre gyakrabban annak igénye, hogy a külföldi tanulók oktatásával foglalkozó intézmények megfelelő szakmai segítséget kapjanak munkájukhoz. A külföldi tanulók oktatása döntően két területen jelent(het) problémát az iskolák és a pedagógusok számára:

Az egyik a külföldiek speciális jogi státusa és az ebből fakadó jogosultsági problémák: hol, mikor, kinek mi jár, mi adható, milyen feltételek mellett vehet részt külföldi tanuló a közoktatásban, milyen alap- és emelt szintű normatív támogatások járnak utánuk.

A másik a külföldi tanulók speciális nevelési helyzete, és az ebből fakadó pedagógiai problémák: milyen programokkal, módszerekkel érhető el a tanuló „felzárkózása” azaz zökkenőmentes beilleszkedése a tanulói csoportba, milyen speciális szaktudást, oktatási-nevelési technikákat igényel ez a pedagógusok részéről, és egyáltalán, hogyan kezeli az iskola a külföldi diákok jelenlétét a tanórákon, az osztályközösségben, a szülőkkel, családokkal való kapcsolattartásban.

Az elmúlt években több úttörő jellegű kezdeményezés történt ezen a területen. Ezek egy része a helyzet feltárására, megismerésére irányuló – többnyire alkalmazott – kutatás volt, más része szakmai, szakpolitikai program vagy projekt ami a külföldi tanulókkal foglalkozó pedagógusoknak igyekezett módszertani segítséget nyújtani.³

Külföldi tanulókról beszélve elsősorban a Magyarországon letelepedett vagy letelepedni szándékozó, nem magyar anyanyelvű, legtöbbször Európán kívülről érkező gyerekekről esik szó. Az eddigi kutatások, programok is főként ezt a csoportot célozták meg. A közoktatási statisztikákat vizsgálva feltűnik ugyanakkor, hogy arányuk az összes külföldi tanuló között

³ A Kétnyelvű Iskolákért Egyesület, a Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület és az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete által végzett kutatások, valamint a Menedék Egyesület pedagógusképző programjai és az OM által 2004 végén szervezett migráns konferencia és migráns munkacsoport a legfontosabbak ezek közül.

rendkívül alacsony, kevesebb, mint egynegyede.⁴ Ha az EU tagállamaiból érkező nem magyarjékú tanulókat is hozzávesszük ehhez a csoporthoz, arányuk még mindig nem éri el az összes migráns tanuló egyharmadát. Miért mégis, hogy az elmúlt évek kutatásai, szakpolitikai és módszertani fejlesztési projektjei szinte kizárólag ezt a szűkebb csoportot célozták? Ennek több oka is lehetséges:

- Az európai uniós jogharmonizáció során a hazai joganyagba és intézményi gyakorlatba átültetendő normák a migráns tanulók eltérő anyanyelvű és kultúrájú csoportjai számára írnak elő vagy javasolnak többlettámogatásokat, így a jogalkotó és -alkalmazó mozgásteret – összhangban a költségvetési keretekkel – eleve szűkre szabott, kizárva a támogatásokból és speciális programokból a migráns tanulók nagyobb csoportját.
- Az iskolák és pedagógusok számára nagyobb szakmai kihívást jelent a magyarul nem beszélő, eltérő kulturális közegekből érkező tanulók iskolai integrációja, mint a magyarországi diákoktól látványosan nem különböző határon túli magyar gyerekekkel való foglalkozás. Így a migráns tanulókról általánosságban beszélve óhatatlanul hangsúlyosabban kerülnek szóba a létszámában ugyan kisebb csoporttal kapcsolatos oktatási-nevelési problémák.
- Különösen a bevándorlási intézményrendszer felől nézve feltűnő a menekültügyi ágazat felülreprezentáltsága. A menekültek és a menekültügyi intézmények hatáskörébe tartozó más külföldiek csupán elenyésző hányadát teszik ki a Magyarországon tartózkodó migránsoknak, a velük foglalkozó szervezetek, az általuk működtetett szakmai programok mégis meghatározó elemei a migrációs intézményrendszernek. Az oktatásügy területén sincs ez másként: az elmúlt évek migráns tanulókat célzó szakmai programjai döntően menekültügyi orientációjúak voltak, és így elsődleges célcsoportjukat nem a magyar nemzetiségű migráns tanulók alkották.

A magyar nemzetiségű külföldi tanulókkal kapcsolatos oktatási-nevelési problémákkal az eddigi kutatások és szakmai programok nem foglalkoztak. Jelen tanulmány a kutatási feltételek korlátozottsága miatt nem vállalkozik arra, hogy ezt a hiányt teljes mértékben pótolja, arra azonban kísérletet tesz, hogy felvázolja egy jövőbeni átfogó kutatás alapjait jelentő koncepcionális kereteket.

A tanulmány arra igyekszik választ találni, hogy miként kezeli a magyar közoktatás a határon túli, magyarjékú tanulók beiskolázásából fakadó sajátos oktatási-nevelési helyzeteket.

⁴ A statisztikai adatokkal a tanulmány első fejezete foglalkozik részletesen.

Kiinduló hipotézisünk, hogy bár az eddigi tapasztalatok (és az ezekre alapuló szisztematikusabb vizsgálatok) alapján a távolabbi régiókból érkező, nem magyar anyanyelvű diákok oktatási-nevelési problémái bizonyulnak a külföldi diákok oktatásának legégetőbb problémáinak, a határainkon túlról érkező tanulók (a közoktatásban tanuló diákok legnagyobb részét ők teszik ki) oktatása is több területen problémákat vet fel.

Véleményünk szerint a problémák döntően négy nagyobb témakör körül csoportosulnak, a tanulmány ezeket járja körül részletesebben, megerősítve, pontosítva, vagy esetleg cáfolva azokat:

5. A jogi státusból (vagy annak nem megfelelő ismeretéből) fakadó adminisztratív problémák hatása a tanuló iskolán belüli helyzetére.
6. A korábbi iskolai tapasztalatok, háttértudás, készségek, jártasságok kompatibilitása a magyar oktatási-nevelési rendszerrel, a pedagógiai elvárásoknak való megfelelés problémái.
7. Szocializációs, beilleszkedési problémák, az eltérő társadalmi helyzet (külföldi, idegen) okozta konfliktusok mind a tanulók, mind a szülők szintjén.
8. A továbbtanulási, integrációs vagy reintegrációs stratégiák megfelelő kezelése az iskola által.

A tanulmány háttéréül szolgáló adatgyűjtés során korábbi kutatások eredményeinek másodelemzésével – azok hiánya miatt – nem tudtunk foglalkozni. Az Oktatási Minisztérium közoktatási statisztikai adatbázisának elemzése mellett interjúkat készítettünk olyan pedagógusokkal, akiknek iskoláiba nagyobb létszámban járnak magyar nemzetiségű külföldi tanulók, olyan határon túli magyar szülőkkel akiknek gyermekei jelenleg járnak magyarországi általános iskolákba, valamint olyan Magyarországon már állampolgárként vagy letelepedtként élőkkel, akik általános és középiskolai tanulmányaikat még külföldiként végezték. Az interjúkból nyert információk mellett nagy segítségünkre volt a Menedék egyesület munkatársainak tapasztalata, akik több éves szakmai tevékenységük során számos alkalommal foglalkoztak magyar nemzetiségű külföldiek iskolai problémáival.

A tanulmány két nagyobb részre tagolódik: elsőként a közoktatási statisztikák adatainak elemzésével mutatjuk be a Magyarországon tanuló, magyar nemzetiségű külföldi diákok helyzetét, összetételét, intézménytípusonkénti és területi megoszlásait.

A tanulmány második részében az adatgyűjtés során készített interjúk, szakértői beszélgetések alapján mutatjuk be azokat a problémákat, tapasztalatokat amelyek a magyarajkú külföldi tanulók magyarországi oktatását jellemzik.

2. Magyar ajkú külföldi tanulók a közoktatásban a statisztikai adatok alapján⁵

A 2004/2005-ös tanévben az 1.880.816 tanulóból⁶ összesen 12.420 külföldi állampolgárságú gyermeket tartottak nyilván a közoktatási intézmények, ami az összes tanulói létszám elenyésző hányada, csupán 0.7 százaléka. A külföldi tanulók több mint kétharmada, 8.456 fő, magyar nemzetiségű, és így vélhetően magyarajkú volt. Ha a közoktatási intézmények típusa alapján vizsgáljuk a külföldi és ezen belül is a magyarajkú tanulók arányát, valamivel árnyaltabb képet kapunk. Az adatokat összefoglalva az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: Külföldi tanulók aránya a közoktatási intézmények típusa szerint a 2004/2005-ös tanévben

Intézmény típusa	Tanulók létszáma	Ebből külföldi		Ebből magyarajkú	
	Fő	Fő	%	Fő	%
Óvoda	325.999	1.608	0,49	834	0,26
Alapfokú (1-8 osztály)	890.551	4.776	0,54	2.900	0,33
Középfokú	664.266	6.036	0,91	4.722	0,71
Összesen	1.880.816	12.420	0,66	8.456	0,45

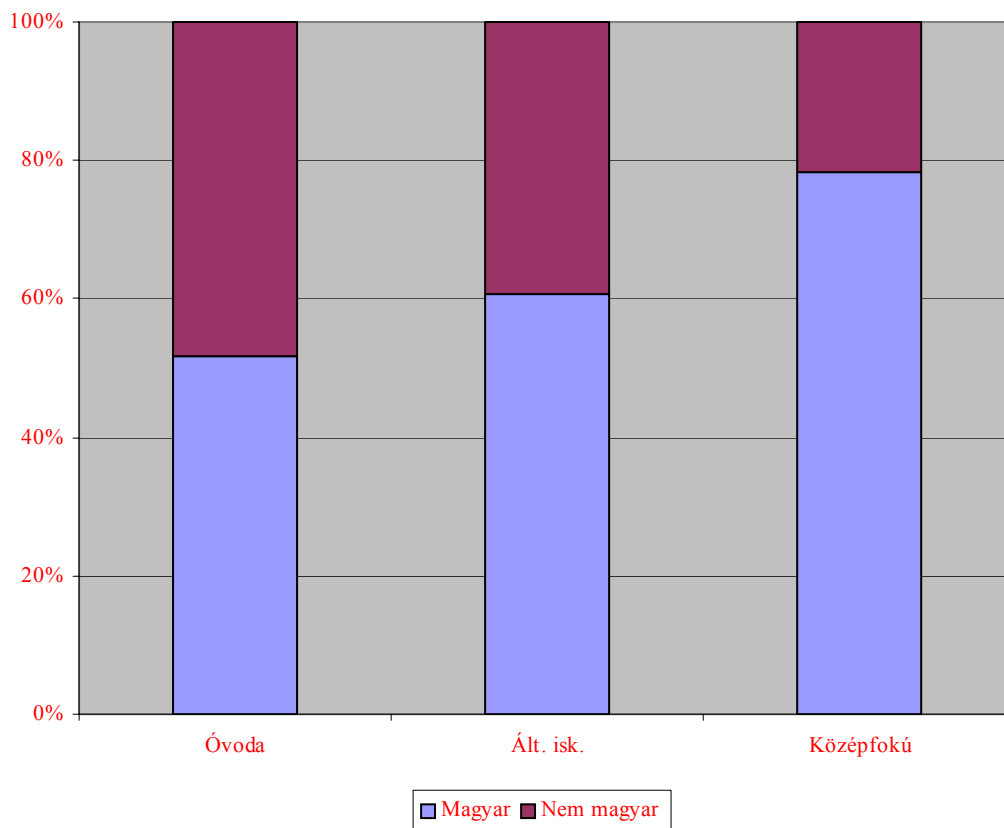
Forrás: Az OM adatai alapján saját számítások

Noha a külföldi tanulók aránya egyik intézménytípusban sem éri el az egy százalékot, látható, hogy a magasabb szintű, középfokú képzésben lényegesen nagyobb arányban vannak jelen. Fokozottan igaz ez a magyar nemzetiségű külföldi tanulókra: létszámuk az óvodai képzésben alig haladja meg a külföldi gyermekek felét, a középfokú oktatásban részt vevő külföldiek döntő többsége viszont már közülük kerül ki (lásd 1. ábra).

⁵ Az adatok forrása az Oktatási Minisztérium közoktatási statisztikai adatbázisa. Az adatbázis alapján készült a minisztérium honlapján is elérhető 2004/2005-ös Oktatás-statisztikai évkönyv, amelynek 30-31-ik oldala összefoglalóan tartalmazza a migráns tanulókra vonatkozó adatokat. Az itt szereplő számok lényegében megegyeznek a jelen tanulmány által használtakal, azonban a középfokú oktatásra vonatkozó adatok tekintetében – a szerzők által nem ismert korrekciók miatt – elhanyagolható eltérés mutatkozik.

⁶ Beleértve az óvodába járókat is.

1. ábra: Magyar nemzetiségű tanulók aránya a közoktatásban tanuló külföldiek között, intézménytípusonként

Forrás: Az OM adatai alapján saját számítások

Ez jól tükrözi azt a kettősséget amit a közoktatásban részt vevő külföldiek esetében tapasztalunk: az alacsonyabb szintű (óvodai, általános iskolai) képzésben elsősorban olyanok vesznek részt akiknek családjai Magyarországra települtek át, vagy szülei huzamosabb ideig vállalnak itt munkát. A magasabb – érettségit vagy szakmát adó – középfokú képzési formákban egyre növekvő számban jelennek meg azok is, akik számára a gyermek magyarországi iskoláztatása különvállik a letelepedéstől, és döntően társadalmi tőkeberuházásként fogható fel. Ezekben az esetekben a családok nem települnek át Magyarországra, csupán a gyermek jár itt iskolába, amelyek befejeztével vagy hazaköltözik és származási országában tanul tovább, vagy – és ez a gyakoribb – a magyarországi felsőoktatásban folytatja tanulmányait.⁷ A 2004/2005-ös Oktatás-statisztikai évkönyv adatai szerint a felsőoktatásban a közoktatásnál lényegesen nagyobb arányban vannak jelen külföldiek, a nappali tagozatos hallgatók 4,4 százaléka (9.946 fő) külföldi. Ez a szám még

⁷ Az iskolaválasztással és továbbtanulással kapcsolatos stratégiákkal a tanulmány negyedik fejezete foglalkozik részletesebben.

akkor is jelentős, ha tudjuk, hogy ezeknek a hallgatóknak kevesebb, mint fele érkezett a szomszédos országokból, ami a magyar nemzetiségűek jóval kisebb arányát valószínűsíti.

A hazai közoktatásban részt vevő magyar nemzetiségű külföldi tanulók döntő többsége a környező országokból, elsősorban Romániából érkezett. A diákok közel fele (48,9 százalék) román állampolgár. Jelentős számban érkeztek még Ukrajnából, Szerbia- Montenegróból és Szlovákiából diákok, Szlovéniából és Horvátországból ugyanakkor nem számottevő a Magyarországra érkező magyar nemzetiségű tanulók aránya. Érdekes adat, hogy a magyar nemzetiségű külföldi tanulók több mint egytizede (13,2 százalék) nem szomszédos európai vagy Európán kívüli államból származik.⁸ A tanulók származási országok szerinti megoszlását az egyes intézménytípusokban vizsgálva további érdekes megfigyeléseket tehetünk.

2. táblázat: Magyar nemzetiségű külföldi tanulók létszáma származási ország és intézménytípus szerint

Származási ország	Intézmény típusa							
	Óvoda		Alapfokú (1-8 osztály)		Középfokú		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Ukrajna	69	5,2	468	35,3	789	59,5	1.326	15,8
Románia	396	9,6	1.593	38,5	2.145	51,9	4.134	48,9
Szerbia-Montenegró	29	3,5	225	27,0	578	69,5	832	9,8
Szlovákia	13	1,4	86	9,2	833	89,4	932	11,0
Szlovénia	2	5,4	6	16,2	29	78,4	37	0,4
Horvátország	7	8,9	20	25,3	52	65,8	79	0,9
Más ország	318	28,5	502	45,0	296	26,5	1.116	13,2
Összesen:	834	9,9	2.900	34,3	4.722	55,8	8.456	100,0

Forrás: Az OM adatai alapján saját számítások

A magyar nemzetiségű külföldi tanulók oktatási típusok szerinti megoszlását vizsgálva látható, hogy több mint felerészben (55,8 százalék) középfokú oktatásban vesznek részt. Valamivel több, mint egyharmaduk (34,3 százalék) általános iskolába jár, és csupán egytizedük (9,9 százalék) óvodás. Ez jelentősen eltér a magyarországi közoktatásban tanuló

⁸ Az OM statisztikájában Ausztria nem szerepel külön kategóriaként, az innen érkező gyerekeket az „EU országokból érkezők” között tartják nyilván, ahol viszont nem szerepel Szlovénia és Szlovákia. Fenti állításunk a távolabbi országokból érkezőkkel kapcsolatban ezért óvatosan kezelendő.

összes – magyar és külföldi állampolgárságú – gyermek intézménytípusonkénti megoszlásától. Az 1. táblázat adatai alapján látható, hogy az összes tanulónak csupán 35,3 százaléka (664.266 fő) jár középiskolába, az általános iskolások aránya viszont 47,4 százalék (890.551 fő), az óvodásoké pedig 17,3 százalék (325.999). A magyarajkú külföldi diákok felülreprezentáltsága a magasabb fokú közoktatási intézményekben tovább valószínűsíti azt a feltevést (amit a tanulmány készítéséhez kapcsolódóan végzett interjúk is alátámasztanak), hogy a külföldi gyerekek jelentős része csak felsőbb évfolyamokon, többnyire középiskolában kapcsolódik be a magyar közoktatásba, rendszerint úgy, hogy a családok nem költöznek Magyarországra. Ez teljesen más pedagógiai helyzetet jelent, mint azoknak a – döntően letelepedett vagy huzamos ideig Magyarországon munkát vállaló – családoknak az esete ahol a gyerekek már óvodás vagy kisiskolás kortól jelen vannak a közoktatási intézményekben.⁹ A pontos megoszlásokat és a tényleges helyzetet nem ismerjük, a magyar közoktatási rendszerben eltöltött évek számáról nincs adatgyűjtés a külföldi tanulók esetében, erről csak egy átfogó empirikus kutatás keretében kaphatunk képet. A 2004/2005-ös tanévre vonatkozó Oktatás-statisztikai évkönyv idősoros adatait vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a szomszédos országokból érkező tanulók száma jelentősen megnőtt az elmúlt tíz évben, noha a növekedés távolról sem olyan jelentős, mint az egyéb európai vagy Európán kívüli országokból érkezettek esetében. Az általános iskolába járóknál az összes külföldi diák létszáma közel duplájára, 2.353 főről 4.577 főre nőtt az 1995/1996-os tanév óta. A középiskolásoknál a növekedés még jelentősebb: a tíz évvel ezelőtti 2.509 fő helyett az elmúlt tanévben 6.235 diákot regisztrált a statisztikai évkönyv. A szomszédos országok közül a legnagyobb növekedést a Romániából és Szlovákiából érkezett középiskolások mutatták. Az előbbieknél létszáma 792 főről 2.176 főre, az utóbbiaké 271-ről 843-ra nőtt az elmúlt tíz évben. mindkét esetben nagyjából háromszoros a növekedés. Csökkent ugyanakkor valamelyest a Horvátországból és Szerbia-Montenegróból érkezettek létszáma, ezt a volt Jugoszlávia politikai helyzetének viszonylagos stabilizálódásával magyarázhatjuk.¹⁰

Visszatérve a 2. táblázathoz látható, hogy a Romániából és Ukrajnából érkezettek esetében nincs jelentős eltérés az iskolatípusonkénti megoszlásokat illetően, a teljes sokaságban tapasztalható arányokért döntően ez a két csoport felelős, ahonnan a Magyarországon tanuló

⁹ A közoktatási statisztikai adatokban mutatkozó megoszlásbeli eltérések jelentőségét tovább erősíti az a tény, hogy a külföldi tanulók egy része néhány év magyarországi tartózkodás után állampolgárságot szerez (különösen gyors ez a magyar felmenőjű letelepedettek kedvezményes honosítása esetén) és így „eltűnik” a közoktatási statisztikából. Feltételezhető tehát, hogy a magasabb évfolyamokon még nagyobb azoknak az aránya, akik a szomszédos országok állampolgáraként kerültek Magyarországra.

¹⁰ Az adatok forrása az Oktatás-statisztikai évkönyv 30-31. oldala. Az itt hivatkozott számok és a 2. táblázat adatai közötti minimális eltérést a már említett korrekciók okozzák.

magyarjku külföldi diákok közel kétharmada (64,6 százaléka) kerül ki. A fő tendenciától két irányban mutatkozik jelentősebb eltérés, amit az érintett közösségek eltérő migrációs és iskolaválasztási stratégiáival magyarázhatunk. Az első csoportba a Szerbia-Montenegróból és Szlovákiából érkezettek tartoznak, esetükben az átlagosnál lényegesen magasabb a középiskolai tanulók aránya. A szerbia-montenegrói állampolgárságú magyar származású diákok 69,5 százaléka, a szlovákiaiak 89,4 százaléka tanul közép fokú oktatási intézményben. Erre a két csoportra jellemző leginkább, hogy a közoktatásban részt vevő tanulók nem letelepedtként, családjakkal élnek Magyarországon, hanem kifejezetten iskolai – elsősorban közép fokú – tanulmányaik miatt jöttek ide. Tapasztalataink szerint a szlovákiaiak esetében kevésbé jellemző a végleges áttelepülés, a Szerbia-Montenegróból érkezettek közül viszont csak kevesen térnek haza.

Ezzel ellentétes migrációs stratégia húzódik meg az európai és Európán kívüli országokból érkezett magyar származású gyermekek iskolatípusonkénti megoszlása mögött. Esetükben a csoport egészére jellemző tendencia megfordul, a középiskolába járók aránya messze alatta marad a várható értéknek (csupán 26,5 százalék). Az óvodások aránya viszont jóval meghaladja a többi magyar származású külföldi gyerek között mért szintet, sőt, 28,5 százalékos értékével jelentősen magasabb a teljes magyarországi lakosság körében mért aránynál is. Ebbe a csoportba vélhetően a Nyugat-Európából és a tengerentúlról át- és hazatelepült, Magyarországon munkát vállaló vagy vállalkozó, magyar származású vagy vegyes házasságban élő szülők nem magyar állampolgárságú gyermekei tartoznak. Természetesen megfelelő részletességű adatok hiányában ezek a következtetések hipotetikusak maradnak, a tényleges helyzetre csupán egy célzott és átfogó adatfelvétel deríthet fényt.

Összefoglalva tehát: a magyar származású külföldi tanulók körében általában véve felülreprezentáltak a középiskolások, ami a gyerekeiket kifejezetten tanulási, továbbtanulási céllal magyarországi középiskolákba (és később egyetemekre) küldő határon túli magyar családok mobilitási stratégiájával magyarázhatunk. Jelentős különbség mutatkozik ebben a tekintetben a származási országok szerint, leginkább a szlovákiai magyarokra jellemző ez a trend. A távolabbi országokból származó magyarjku diákok körében viszont kifejezetten alacsony a középiskolások aránya, ez vagy azzal magyarázható, hogy egy később beindult migrációs folyamatról van szó, és a jelenség még „felfutóban” van, vagy azzal, hogy ebben a csoportban csak a teljes család (külföldi családtagok) áttelepülésével jön létre migráció, és a gyerekek magyarországi iskolákba küldése nem jellemző.

Jelen tanulmány keretei között érdemes még területi szempontból megvizsgálni a közoktatást igénybe vevő magyar származású külföldi tanulók megoszlását. A migráns tanulók közoktatásbeli helyzetével foglalkozó szakmai, szakpolitikai programok számára folyamatos nehézséget okoz, hogy számarányát tekintve elhanyagolható a migráns tanulók jelenléte a magyarországi iskolákban. Az intézmények fenntartói által szolgáltatott adatokból az derül ki, hogy a tanulói létszám néhány kivételtől eltekintve sehol sem koncentrálódik egy településen vagy iskolában. Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy mutatkozik-e különbség az ország egyes régióiban (megyéiben) szignifikáns különbség a magyarajkú külföldi tanulók arányát tekintve, illetve, hogy melyek azok a települések, ahol az átlagosnál lényegesen nagyobb számban és arányban vannak jelen ezek a tanulók.

3. táblázat: Magyar nemzetiségű külföldi tanulók létszáma megyénkénti bontásban

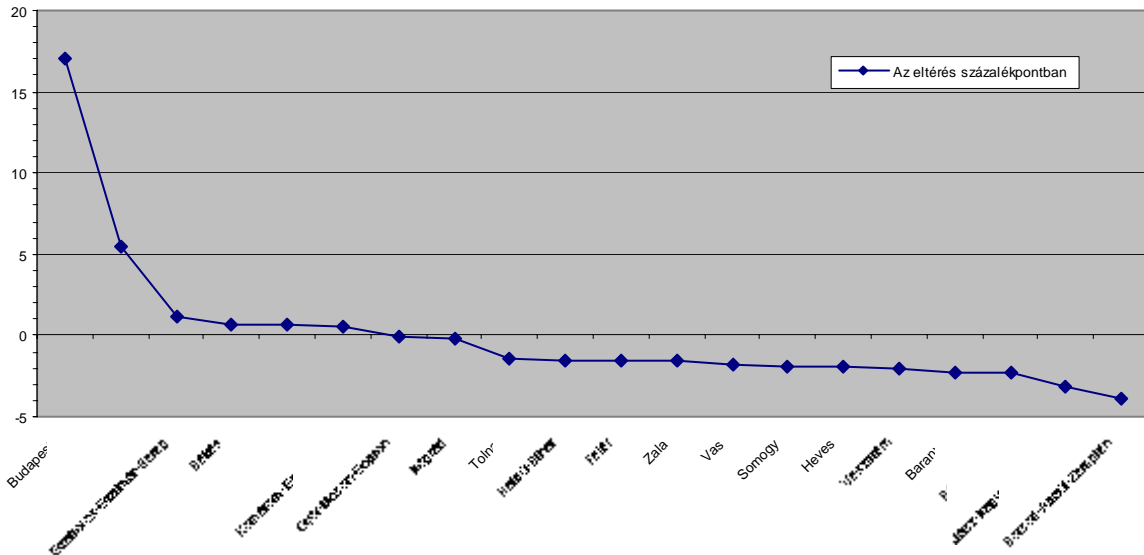
Megye	Összes tanuló		Magyar származású külföldi tanuló	
	fő	%	fő	%
Bács-Kiskun	100.899	5,4	266	3,1
Baranya	73.362	3,9	137	1,6
Békés	71.080	3,8	379	4,5
Borsod-Abaúj-Zemplén	147.262	7,8	330	3,9
Budapest	315.085	16,8	2.865	33,9
Csongrád	80.768	4,3	827	9,8
Fejér	81.446	4,3	228	2,7
Győr-Moson-Sopron	81.146	4,3	357	4,2
Hajdú-Bihar	111.034	5,9	368	4,4
Heves	61.025	3,2	110	1,3
Jász-Nagykun-Szolnok	79.754	4,2	95	1,1
Komárom-Esztergom	58.309	3,1	304	3,6
Nógrád	37.190	2,0	153	1,8
Pest	185.177	9,9	898	10,6
Somogy	61.815	3,3	120	1,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	127.029	6,8	662	7,9
Tolna	45.139	2,4	83	1,0
Vas	46.699	2,5	59	0,7
Veszprém	65.393	3,5	120	1,4
Zala	51.204	2,7	95	1,1
Összesen	1.880.816	100,0	8.456	100,0

Forrás: Az OM adatai alapján saját számítások

A megyék szerinti adatokat vizsgálva látható, hogy a migráns tanulók több, mint 50 százaléka a fővárosban és Pest valamint Csongrád megyében jár iskolába. Legkevesebben Tolna és Vas megyében élnek, a két megyéből kevesebb, mint két százalékuk kerül ki, de ezekben a megyékben a teljes tanulólétszám is nagyon alacsony. A várhatónál lényegesen magasabb arányban Budapesten és Csongrád megyében, lényegesen kevesebben pedig Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében járnak magyar nemzetiségű külföldi tanulók iskolába. A budapesti kiugróan magas létszámot (a magyar nemzetiségű migráns tanulók 33,9 százaléka jár itt iskolába, szemben a teljes tanulólétszám 16,8 százalékaival) a főváros – és általában a nagyvárosok – migrációra gyakorolt erőteljes szívóhatásával magyarázhatjuk. Ezt támasztja alá az is, hogy a klasszikusan bevándorlóknak/letelepedőnek feltételezett Európából vagy tengerentúlról érkezett magyar nemzetiségű külföldiek aránya Budapesten és még inkább a fővárosi agglomerációt magába foglaló Pest megyében jócskán meghaladja az országos átlagot: a fővárosban 17,0 százalék, Pest megyében pedig 31,1 százalék, szemben az országos 13,2 százalékos aránnyal. A Csongrád megyei adatot a Vajdaságból döntően a szegedi középiskolákba beiskolázott diákok magas számával magyarázhatjuk. A megye magyar nemzetiségű külföldi diákjainak közel kétharmada (61,2 százaléka) szerb-montenegrói állampolgár, noha az innen érkezők csupán 9,8 százalékát teszik ki országos szinten a magyar nemzetiségű külföldi diákoknak.¹¹ Azt, hogy az egyes megyékben a várhatóhoz képest mekkora a migráns tanulók jelenléte, a 2. ábrából láthatjuk.

¹¹ Még érzékletesebb, hogy a Magyarországon tanuló 832 magyar származású szerb-montenegrói állampolgár közül 506-an (60,8 százalék) Csongrád megye közigazgatási intézményeibe jártak a 2004/2005-ös tanévben. Ezek és a fenti adatok megtalálhatók az 1. függelék táblázataiban.

2. ábra: Migráns tanulók számarányának eltérése az összes tanuló létszámának arányától az országos tanulólétszámhoz viszonyítva

Az ábra a 3. táblázat adatait mutatja, valamivel szemléletesebben. Ha a migráns tanulók egyenletesen oszlanának el a tizenkilenc megye és a főváros közoktatási intézményeiben, a diagram értéke minden megyénél nulla lenne. Minél inkább eltér az érték a nullától pozitív irányba, annál inkább túlreprezentáltak a migráns diákok, negatív irányú eltérés pedig alulreprezentáltságot mutat.

Magyar nemzetiségű külföldi diákok összesen 591 településen járnak valamilyen közoktatási intézménybe.¹² Ez alapján településenként átlagosan 14 diákkal számolhatunk, ami a települések számánál lényegesen magasabb intézményszámmal kalkulálva nagyon alacsony. Ha a 23 budapesti kerületben élőköt külön számítjuk, jelentősen különbség mutatkozik a vidék és a főváros között: Budapesten kerületenként átlagosan 125 magyar nemzetiségű külföldi diákot találunk, a vidéki településeken viszont csak 10 fővel számolhatunk. Ha azt vizsgáljuk, hogy hány településen tanul száznál több magyar nemzetiségű külföldi diák a közoktatásban, tizekét fővárosi kerületet és nyolc vidéki várost találunk. Esetükben a diákok megoszlását a 4. táblázat mutatja.

¹² A 23 budapesti kerületet külön településként kezeljük. A települések listáját a 2. függelék tartalmazza.

4. táblázat: Magyar nemzetiségű külföldi tanulók létszáma szempontjából legnépesebb települések és a tanulók megoszlása intézménytípus és származási ország szerint

Település	Tanulók száma				Legjellemzőbb származási ország
	Összesen	Ebből			
		óvodás	általános iskolás	középiskolás	
Budapest II.	159	25	72	62	Románia és Európán kívüli államok
Budapest III.	123	25	39	59	Románia és Ukrajna
Budapest VII.	100	4	19	77	Románia és Szerbia-Mont.
Budapest VIII.	287	12	61	214	Románia
Budapest IX.	142	13	20	109	Románia
Budapest X.	153	32	58	63	Románia
Budapest XI.	139	49	44	46	Románia és Európán kívüli államok
Budapest XII.	103	38	18	47	Európai és Európán kívüli államok
Budapest XIII.	381	31	73	277	Románia
Budapest XIV.	335	31	118	186	Románia
Budapest XV.	101	2	32	67	Románia
Budapest XX.	156	24	21	111	Románia és Ukrajna
Debrecen	285	7	40	238	Románia és Ukrajna
Diósd	166	3	93	70	Európán kívüli államok
Esztergom	138	2	9	127	Szlovákia
Győr	201	25	26	150	Szlovákia
Gyula	131	-	12	119	Románia
Miskolc	120	1	14	105	Szlovákia
Nyíregyháza	190	8	45	137	Ukrajna
Szeged	566	34	118	414	Szerbia-Mont.
Összesen	3.976	366	932	2.678	

Forrás: Az OM adatai alapján saját számítások

A legnagyobb számban Szegeden tanulnak magyar nemzetiségű külföldi diákok, számuk jelentős még Budapest VIII. XIV. és XIII. kerületében, valamint Debrecenben. Furcsának tűnhet Diósd község szereplése a listán, itt működik az alapítványi fenntartású Budapesti Nemzetközi Keresztyén Iskola, ami döntően külföldi tanulókat oktat. A származási országok szerinti megoszlás összhangban van a földrajzi elhelyezkedéssel, a határokhoz közeli városokban rendre a legközelebbi szomszédos ország magyar nemzetiségű tanulói jelennek meg nagyobb számban. A már említett Diósd mellett Budapest jobb módú (II. XI. és XII.) kerületeiben jelennek meg a távolabbról (Európából vagy a tengerentúlról) érkezett magyar származású külföldiek, ami a csoport migrációs stratégiájával kapcsolatos hipotézisünket tovább erősíti.

Összegezve elmondható, hogy a fővárost és Csongrád megyét leszámítva sehol sem fordulnak elő az átlagosnál lényegesen nagyobb arányban magyar nemzetiségű külföldi tanulók a közoktatási intézményekben, és számuk ezen a két helyen sem kiugróan magas. A diákok egyenletesen oszlanak el az ország településein, a fővárost és néhány vidéki várost leszámítva elenyésző számban. A területi közelség valószínűsíti, hogy a külföldi diákok a legközelebbi szomszédos államból érkeznek, a fővárosban tanulók pedig nagyjából leképezik a teljes sokaság származási ország szerinti megoszlását. Az erős szétszóródottság nem kedvez a szakmai, szakpolitikai programok beindításának, a külföldi tanulók jelenléte többnyire „ingerküszöb alatti”, problémáik – ha vannak – nem artikulálódnak általános szinten. A tanulmány további része ezeket a feltételezett vagy észlelt problémákat és a rájuk adott intézményi válaszokat tekinti át.

3. Adminisztratív, jogi és intézményi háttér

3.1. Felvétel, iskolaválasztási stratégiák

Az eddigi statisztikai áttekintés alapján láthatjuk, hogy a Magyarországon tanuló külföldi diákok túlnyomó többsége a szomszédos országokból érkezett, és számuk az elmúlt évtizedben folyamatosan növekedett. Noha ezek a tanulók nemzetiségük szerint többnyire magyarok, mégsem magyar állampolgárok. Emiatt a külföldiek tartózkodását szabályozó törvények hatálya éppúgy kiterjed rájuk is, mint a többi nem magyar nemzetiségű külföldi tanulóra. A pedagógusokkal készített interjúkból azonban kiderült, hogy ezeket a tanulókat mégsem tartják egyértelműen külföldieknek, magyar nemzetiségük miatt helyzetüket számos ellentmondás jellemzi. A jelenleg hatályos jogszabályi keret erre az ellentmondásos helyzetre nem elég érzékeny. A közoktatási és a szakképzésről szóló törvény, a bevándorlási jogszabályok, a nemzetközi rendelkezések vagy a szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvény csak részben érinti a magyar ajkú, de nem magyar állampolgárságú külföldi tanulókat, a legtöbb vonatkozásban nem tesz különbséget köztük és az egyéb – Magyarországon – hosszabb vagy rövidebb ideig tartózkodó külföldiek között. A gyakorlatban viszont úgy tűnik, hogy az oktatási intézmények igazgatói és a pedagógusok a meglévő törvényeket és rendelkezéseket legtöbb esetben betartva, mégis különbséget tesznek a külföldi magyar és nem magyar tanulók között.

A helyzet mindenképpen tisztázásra szorul, hiszen egyfelől jogszabályi alap nélkül eltérő (kedvező) bánásmódban részesíteni a tanulók egy csoportját a közoktatásról szóló törvény által is megfogalmazott alapelveket sért. Ezen alapelvek szerint „a közoktatásban tilos a hátrányos megkülönböztetés bármilyen okból, így különösen a gyermek vagy hozzátartozói színe, neme, vallása, nemzeti, etnikai hovatartozása, politikai vagy más véleménye, nemzetiségi, etnikai vagy társadalmi származása, vagyoni és jövedelmi helyzete, kora, cselekvőképességének hiánya vagy korlátozottsága, születési vagy egyéb helyzete miatt, valamint a nevelési-oktatási intézmény fenntartója alapján”. Az Alkotmány ugyanakkor kijelenti, hogy a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását. De ugyanilyen fontos a magyarországi pedagógusok, iskolaigazgatók helyzetét, kapacitását, intézményeik feltételeit is figyelembe venni e tanulók beiskolázását, oktatását illetően.

A megkeresett iskolákban tanító pedagógusok szerint, az oktatási intézmények egyike sem hirdeti a szomszédos országokban a náluk történő továbbtanulás lehetőségét. A családok, a

tanulók egymásnak adják át az információkat, amelynek következtében egyre többen keresik meg iskolájukat, kollégiumukat. *„Színhagyomány útján terjed iskolánk jó híre (...) Ez sok esetben többet jelent, mintha hirdetések adnánk fel. A családok nagy része személyes ismeretségeken keresztül jut el az intézményhez. Ha egy családnak „beválik” az iskola szívesen ajánlja másoknak is.”*

A pedagógusok szerint nincs is szükség az iskola szolgáltatásainak hirdetésére, a külföldi tanulók toborzása nem célja az intézményeknek, a kezdeményezés a határon túli magyar családok felől jön. Úgy tűnik azonban, hogy az iskolák nem bányák ezt, a határon túli tanulók jelenléte pozitívum, vagy legalábbis semleges jelenség számukra. Van azért kivétel is: az alapítványi fenntartású és nemzetközi oktatásra specializálódott iskolák sokszor kifejezetten külföldiek körében hirdetik szolgáltatásaikat, az esetleges magyar származás az ő esetükben inkább „véletlen egybeesés”. Tudomást szereztünk olyan nyugat-magyarországi, tizenkét osztályos általános és középiskoláról, amely felvételi lehetőséget hirdet szlovákiai településeken az ott élő magyar nemzetiségűek körében. Az iskola kifejezett célja, hogy ezzel biztosítson utánpótlást a demográfiai okokból egyre csökkenő tanulói létszámhoz, valamint, hogy szélesebb felvételi bázist kialakítva nagyobb eséllyel tudjon megnyerni jobb képességűnek tartott tanulókat. A kezdeményezés még új, eredményekről egyelőre nem tudunk beszámolni.

Az iskolaválasztási stratégiákat illetően jelentős különbség mutatkozik aszerint, hogy „áttelepült” migráns családok gyermekeiről van szó, vagy olyanokról, akik szülőhelyükön maradván csupán gyermekeiket küldik Magyarországra tanulni. Az előbbi esetben jóval kisebb a mérlegelés, a „válogatás” lehetősége: az áttelepülők esetében a magyarországi lakóhelyválasztást a gyerekek iskoláztatási lehetőségénél erősebb, vagy hasonlóan erős faktorok (is) befolyásolják: a megfizethető lakóhely, a betölthető álláslehetőségek valamint az esetlegesen segítő családtagok, rokonok közelsége. Ezekben az esetekben erőteljesen érvényesülnek a hagyományos migrációs trendek: az áttelepülők jelentős része a fővárosba és nagyvárosokba költözik, az átlagosnál valamivel szerényebb körülmények közé. Jól illusztrálja ezt a jelenséget a Budapest VIII., IX., X. és XIII. kerületében tanuló magyar nemzetiségű, román állampolgárságú diákok magas száma.¹³ A másik stratégiát követők esetében megfigyelhető valamiféle „elitesedés” bizonyos iskolák – elsősorban a középfokú oktatásban – divatossá válnak a határon túli magyarok körében és egyre nagyobb arányban

¹³ Vö.: 4. táblázat adatai.

küldik gyermekeiket oda tanulni, továbbtanulni. Jól megfigyelhető ez a jelenség Szeged és Gyula, vagy a Dunántúlon Győr és Esztergom középiskoláiban.

A határon túli tanulók beiskolázása látszólag nem jelent problémát az iskoláknak. Ugyanazokat a dokumentumokat kérik ezektől a tanulóktól is, mint a magyar állampolgároktól. Probléma nélkül elismerik a származási országukból hozott iskolai bizonyítványokat, jövedelemigazolásokat. Azok fordíttatásához sem ragaszkodnak mindenképpen. „ *A bizonyítvány, mindenütt bizonyítvány (...) mivel a hozzánk jelentkező diákok nagy része eddig is magyar nyelvű iskolába járt, nem tapasztalunk semmi különbséget. Köztük is vannak tehetséges és kevésbé tehetséges tanulók. Általánosságban elmondható, hogy sokszor nagyobb bennük a teljesíteni akarás, a motiváció, hiszen nekik a későbbi magyarországi egzisztenciájuk megteremtése függhet a középiskolai teljesítményüktől...*” Erről a közoktatási törvény is hasonlóan rendelkezik. A külföldi oktatási intézményben szerzett és a Magyar Köztársaságban - nemzetközi szerződés alapján - egyenértékűnek elismert bizonyítvány a megfelelő hazai nevelési-oktatási intézményben szerzhető iskolai végzettséggel egyenértékű iskolai végzettséget tanúsít, és ehhez igazodó továbbtanulásra, való jelentkezésre jogosít, illetve szakképesítést tanúsít, továbbá azzal azonos munkakör betöltésére vagy foglalkozás (tevékenység) gyakorlására jogosít.

A kollégiumokba való felvételnél sem alkalmaznak megkülönböztetett eljárást határon túli jelentkezők esetében. „*Bár nem látom át pontosan, de úgy gondolom, hogy iskolánk számára nem jelent gondot a határainkon túlról érkező diákok beiskolázása. A tapasztalataink zömében pozitívak (...) mivel ezek a tanulók anyanyelvüket tekintve magyarok, gyakorlatilag nincs különbség köztük és a magyar állampolgárságú gyerekek közt...*”

A pedagógusok nagyon keveset tudnak a beiskolázás jogi háttéréről. Úgy tudják, hogy az iskola a magyar állampolgárságú tanulóknak megfelelő állami normatívát határon túli tanulók után is igényli. A normatíva folyósításának tartózkodási jogosultság alapján meghatározott feltételeivel általában nem foglalkoznak, ha a tanuló Magyarországon van, vélhetően van valamilyen jogcíme is erre.¹⁴ Felemás helyzet, hogy sok esetben a normatíva folyósításának alapjául szolgáló tartózkodási engedély kiállításának jogcíme maga a tanulói jogviszony, a merev és betű szerinti jogalkalmazás itt komoly gondokat okozhatna, hiszen addig nem lehetne beiratkozni, amíg nincs tartózkodási engedély, amit viszont iskolalátogatási

¹⁴ A tanulói normatíva igénylésének gyakorlata, a jogosultsági feltételek megléte vagy hiánya olyan témának bizonyult, amiről interjúalanyaink nem szívesen nyilatkoztak – információhiányra hivatkozva. A kutatás keretein belül nem volt lehetőség, hogy a beiskolázás adminisztratív aspektusaival foglalkozó szakembereket is felkeressük akár az iskolákban, akár a fenntartónál.

bizonyítvány és tanulói vizum (valamint a magyarországi megélhetés hitelt érdemlő igazolásának) hiányában nem állít ki az idegenrendészeti hatóság.

A megkérdezett pedagógusok nagy része, bár egyáltalán nem ismeri a Magyarországon való jogszerű tartózkodás feltételeire vonatkozó szabályozást, a hatósági ügyintézésrel kapcsolatban negatív tapasztalatokról számol be:

„Kérik az iskolától az igazolást, és ennek segítségével intézik a tartózkodási engedélyüket (...). Az utóbbi időben vannak tanulók, akik csak 3 hónapra kapnak tartózkodásit. Ez problémát jelent, mert háromhavonként hiányoznak az iskolából, napokig tart az ügyintézés. Nem jártunk még utána, hogy mi ennek az oka. Nem értem, hogy mi értelme van ennek... hogy ha tanuló, akkor miért nem kaphatja meg legalább egy évre a tartózkodási engedélyét. Az ideális az lenne, hogy ha három éves a képzés, akkor arra az időre kapnának tartózkodási engedélyt, azzal, hogy évenként kellene igazolni, hogy az adott diák az iskola tanulója (...) Előlegezzük meg a bizalmat, ha már fogadjuk!”

3.2. A tanulók családi, szociális háttere, státusa

A tanulók családi hátterével kapcsolatban nagyon különbözőek a tapasztalatok. A különbségek az iskolatípusokból illetve az ott tanulók életkorából fakadnak. Volt iskola, ahol a pedagógusok szoros kapcsolatról és a szülők részéről nagy motiváltságról számoltak be, más iskolákban a szülőkre nem igazán jellemző a szoros kapcsolattartás. Természetesen a család/szülők iskolával való viszonyát az is befolyásolja, hogy a szülők Magyarországon tartózkodnak-e. A bevándorolt, letelepedett gyerekek esetében, mivel az egész család Magyarországon tartózkodik a kapcsolattartás nem speciális. Ezen alcsoport nem is nagyon jelenik meg „külföldi magyarként”. *„Itt él az egész család Magyarországon (...) részt vesznek a szülői értekezleten, rendszeresen járnak fogadóórákra. Volt egy tanítványom - Erdélyből jöttek – az édesanya évekig a Szülői Munkaközösség vezetője volt. (...) Persze nem mindenki ilyen aktív...ugyanúgy vannak köztük olyanok is, akiket nem igazán érdekel, hogy mi van a gyerekével.*

Azokban az esetekben, amikor csak a gyerek tartózkodik Magyarországon a pedagógusok eltérő tapasztalatokról számolnak be *„Családtól, gyerektől függ: van aki túlkompenzál, úgy gondolja, hogy a fizikai távolságot aktív érdeklődéssel ellensúlyozza. Levélben, telefonon érdeklődik...Van, aki megnyugszik, hogy jó kezekben van a gyerek(...)őket maximum az évnnyitón és az évvárón látni és évközben is megelégszenek az ellenőrző alkalmankénti aláírásával.”*

A tanulmány megírásához szükséges adatgyűjtés kezdetén úgy véltük, hogy a határ menti régiókban találunk olyan gyerekeket akik ingáznak a magyarországi iskola és a szomszédos országbeli lakóhelyük között. Ez főként a könnyen átjárható magyar és szlovák határ viszonylatában tűnt életszerűnek, de nem bizonyult valósnak. A határ még jelenlegi állapotában is nehezen átjárható, a távolsági tömegközlekedés fejletlensége miatt aránytalanul nagy terheket róna a gyerekekre a naponkénti ingázás. A hazai demográfiai folyamatok miatt a kollégiumi férőhelyek miatt sem kell aggódní, a családjuktól távol élő határon túli magyar diákok többsége általános vagy középiskolai kollégiumokban lakik és az otthon távolságától, a vízumpolitikától és a közlekedési és határőrizeti infrastruktúra fejlettségétől függően hetente (Szlovákia), havonta (Szerbia-Montenegró) vagy ritkábban (Románia) jár haza. Különösen a Romániából érkezett, kollégiumban lakó diákok körében merült fel problémaként, hogy az állami ünnepek alatt néhány napra, általában egy hosszú hétvégére bezáró kollégiumokból haza kell utazni, ha nem sikerül magyarországi rokonnál vagy ismerősnel szállást találni, ami aránytalanul nagy terhet ró családjaikra.

A magyarországi közoktatásban rendre felbukkannak még illegálisan vagy fél-legálisan itt tartózkodó családok gyerekei is. Az 1980-as évek elejétől 2001-ig közismert jelenségnek számított, hogy Magyarországon számos olyan külföldi tartózkodott, aki ugyan nem rendelkezett huzamos tartózkodási engedéllyel, de életvitelszerűen mégis Magyarországon élt, „turistaként”. Mindezt az idegenrendészeti törvények betartásával tették. Ők voltak a 30 naponként ingázók. 30 naponként átlépték az országhatárt, majd egy-két napon belül, vagy akár azonnal visszatértek. Ezt a megoldást inkább egyedülálló személyek választották, egyrészt a kényszer hatására, mert ugyan dolgoztak, de a foglalkoztatóik nem voltak halandóak legálisan bejelenteni őket. Másrészt így próbálták elkerülni a tartózkodási engedély ügyintézésének nehézségeit, anyagi terheit. Ezt a „legális” tartózkodási formát kisebb mértékben ugyan, de gyermekes családok is választották, ahol a gyermekek az esetek többségében magyarországi iskolákba jártak.

Egy – azóta már letelepedett – interjúalanyunk így emlékezik vissza: *„Havonta mentünk pecsételtetni a határra, nekem ez így volt természetes. Gyerekfejjel nem is gondoltam volna, hogy más „legális módja” is lehet a magyarországi tartózkodásunknak. (...) Az iskolában nem firtatták a dolgot, magyar vagyok és kész.”* Egy megkérdezett pedagógus tapasztalata is alátámasztja a fent idézetteket: *„ Volt, hogy csak akkor derült ki egy tanítványomról, hogy nem magyar állampolgár, amikor a többiek személyi igazolványt kaptak (...) Volt is belőle bonyodalom.* Adatgyűjtésünk során találkoztunk olyan személlyel, aki huzamos tartózkodási engedély nélkül a gimnáziumtól egészen az egyetem befejezéséig eljutott.

A magyar közoktatásban tanuló, magyar nemzetiségű külföldi gyermekek lehetséges státusait, azok tartalmát a 3. függelék foglalja össze. A számos státus ellenére a pedagógusok többsége szinte kizárólag a tanulói vízummal rendelkező, valamint a menekültügy hatáskörébe tartozó tanulókat sorolják a „határon túli” vagy „külföldi” kategóriába. Azokat, akik már évek óta itt élnek, többnyire bevándorlási, letelepedési engedéllyel, vagy akik családjukkal együtt magyar állampolgárságot szereztek már nem tekintik külföldinek.¹⁵ A pedagógusoknak és az iskolaigazgatóknak fontos ugyanakkor ismerni a külföldi tanulónak az országban való tartózkodására vonatkozó jogcímét és a tartózkodásra jogosító okiratának típusát, mert ez is része a közoktatási intézményben kötelezően kezelt, nyilvántartott tanulói (személyes) adatoknak.¹⁶ Az adatgyűjtés során tapasztalt tájékozatlanságot és esetleges érdektelenséget figyelembe véve nem árt némileg óvatosan kezelni a közoktatási statisztika adatait. Biztos, hogy a nyilvántartottnál nagyobb arányban járnak magyar nemzetiségű külföldi tanulók a magyarországi közoktatási intézményekbe, megfelelően célzott empirikus adatfelvétel híján csak remélhető, hogy az eltérés nem szignifikáns.¹⁷

3.3. Előzetes tanulmányok, felzárkóztatás

A megkeresett tanintézmények mindegyike úgy nyilatkozott, hogy semmilyen problémát nem jelent a határon túli tanulók felvétele iskolájukba. A felvétenél az iskola igazgatója hozza meg a döntést. A középfokú oktatási intézményekben a külföldön szerzett iskolai bizonyítványokat minden esetben elfogadják, a közoktatási törvény ide vonatkozó rendelkezéseivel összhangban¹⁸ a külföldön megkezdett és befejezetlen tanulmányok a magyar közoktatás iskolarendszerében folytathatók. A tanulmányok beszámításáról, továbbá a tanuló felvételéről az iskola igazgatója dönt.

Az előzetes tanulmányi tapasztalatokkal kapcsolatban az interjúalanyok véleménye megegyezett abban, hogy a Romániából érkezett diákok általában magasabb színvonalú tudással rendelkeznek a „reál” tárgyakból. Többen említették, hogy a határainkon túlról érkezett tanulók történelmi ismeretei nincsenek minden esetben összhangban a magyarországi történelemórákon tanítottakkal, erőteljesebbek a sovinizta, revizionista felhangok. Ez ugyanakkor sokaknál nem a származási ország tananyagának, hanem inkább a családi, közösségi szocializációnak tulajdonítható. Összességében elmondható, hogy a magyarországi

¹⁵ Az állampolgárrá lett külföldieket a közoktatási statisztika sem tartja nyilván.

¹⁶ A nyilvántartandó adatok listáját a Köt. melléklete tartalmazza.

¹⁷ A tanulmány szerzői is tudnak olyan nyugat-magyarországi kistélepedésről, ahol jár magyar nemzetiségű külföldi tanuló a községi általános iskolába, a település mégsem szerepel az Oktatási Minisztérium nyilvántartásában (a 2. függelék listájában).

¹⁸ Köt. 111.§

iskolákban tanító pedagógusok nem észlelnek számottevő eltérést vagy elmaradást azok esetében, akik otthon megszakított tanulmányaikat folytatják a magyar közoktatásban. *„A különbségek a magyarországi iskolák között is nagyok (...) igazából az általános tudásszint tekintetében nem lehet megkülönböztetni őket a Magyarországon alapfokú oktatásban részt vett diákoktól.”*

A fentieknek némiképp ellentmond az a gyakorlat, hogy a tanulmányaikat Magyarországon folytató, családjukkal áttelepülő gyerekeket „a biztonság kedvéért” egyvel alacsonyabb osztályfokon iskolázzák be, így kétszer járják az otthon befejezett osztályt. Erről korábban Magyarországra áttelepült interjúalanyaink számoltak be, többen is, egymástól függetlenül. A „visszaminősítést” nem előzte meg szintfelmérés, az indok a magyar tantervi követelményekkel való zökkenőmentes ismerkedés biztosítása, az adaptációhoz szükséges idő megadása volt. Ezzel maga az iskola is elismerte, hogy az új osztályban a követelmények alatta vannak a tanuló fejlettségi szintje által optimálisnak tartottnak, de éppen ezzel a könnyebbséggel kívántak kedvezni az újonnan érkezetteknek. *„ Jónak tartom azt, hogy a tanulók évisméltéssel kezdjenek. Belerázódnak a közösségbe, felzárkóznak, nem lesznek komplexusaik. Manapság az az egy év, nem jelent veszteséget.”*

A környező országokból áttelepült interjúalanyaink kivétel nélkül rendkívül negatív és frusztráló tapasztalatként élték meg ezt a „kedvezményt”.

3.4. Költségvetési támogatás, társadalombiztosítás

Az általunk megkeresett iskolákban és kollégiumokban a náluk tanuló határon túli magyar diákok után éppúgy igénybe veszik a normatív támogatást.

„ Ugyanúgy jár nekik a normatíva, hiszen ugyanannak a rendszernek a részei. Az iskola szempontjából természetesen jobb lenne, ha többet kapnánk utánuk, de ez igazából nem lenne méltányos, hiszen az ő oktatásuk nem okoz számunkra több munkát.”

A speciális, emelt szintű migráns normatíva ugyanakkor kizárólag nem magyar ajkú, nem magyar állampolgár tanköteles gyermek és tanuló után igényelhető. A normatív támogatás mértékéről és az igénybevétel feltételeiről és a jogosultak köréről a mindenkori költségvetési törvény rendelkezik.

A tartózkodási engedélyek problematikája mellett a társadalombiztosítási ellátás és egészségügyi szolgáltatás okozza a legtöbb gondot a magyar nemzetiségű, külföldi diákokat oktató intézményeknek. Többen említették, hogy a náluk tanuló diákoknak nincs társadalombiztosításuk. Ez azt jelenti, hogy sürgősségi ellátásra jogosultak mindössze, ugyanakkor a romániai és szerb-montenegrói magyar diákok körében népszerű egészségügyi

szakközépiskolákban tanuló diákok már a képzésük alatt kórházakban végeznek szakmai gyakorlatot, amihez különböző alkalmassági, és szűrővizsgálatokon kell átesniük. Ezek költségeit társadalombiztosítás híján maguknak kell megtéríteniük.

A problémák enyhítésére számos helyi megoldás született:

„ Volt olyan tanítványom, aki a saját gyereket Tb kártyájával ment orvoshoz.”

„Vannak, akik hazajárnak, ha valami bajuk van.”

„A már letelepedett családtagoktól kérnek segítséget.”

„Szerencsére van egy olyan orvos a környéken, aki „elkönyveli valahogy.”

A szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. Törvény (közismert nevén Státustörvény) kínál valamiféle megoldást a probléma rendezésére: „Amennyiben a törvény hatálya alá tartozó személy - egészségbiztosítási és nyugdíjjárulék fizetése hiányában - nem a társadalombiztosítás keretében kíván egészségügyi ellátást igénybe venni Magyarországon, ezt csak saját költségére teheti meg, az érintett egészségügyi intézménnyel történt megállapodás alapján. Az ezzel kapcsolatos anyagi terhek enyhítése céljából a törvény lehetővé teszi számukra, hogy a költségek részbeni vagy teljes fedezése érdekében pályázatot nyújtsanak be az e célból létrehozott közhasznú szervezetekhez.” A pedagógusok elmondása szerint vannak tanulók, akik a helyi önkormányzattól kértek támogatást és kaptak is. A diákok és családtagjaik számára mégis az lenne a megnyugtató, ha lehetőség nyílna magyarországi TB kártya kiváltására, ez azonban nem csak az ő esetükben, hanem a Magyarországon élő többi migráns körében is rendkívül bonyolult és jogszabályi ellentmondásokkal terhelt.

3.5. Oktatási, nevelési helyzetek, szocializáció

A magyarországi iskolákban tanító pedagógusoknak nagyon kevés információjuk van a határon túli közoktatásról és intézményekről. Az egyik kollégium vezetője állandó kapcsolatot tart két határon túli iskolával egy nemzetközi program kapcsán. A találkozások, programok témái azonban nem a külföldi pedagógiai programok, tananyagok, sokkal inkább a szomszédos országok magyar kisebbségi létéből és a gazdasági nehézségekből fakadó problémák.

Beiratkozáskor egyik iskolában sem mérik külön a határon túli tanulók tudásszintjét, és ezt nem is tartják szükségesnek. Nem érzik marginálisnak azokat a tananyagbeli különbségeket, amelyeknek megléte a helyzetből kifolyólag nyilvánvaló. Ezeket a hiányosságokat és különbségeket a tanulók szerintük elég gyorsan korrigálják, minden különösebb „rásegítés” nélkül is.

„ Ha látják, hogy hol vannak a hiányosságok, utána olvasnak, sokszor szaktanári segítséget kérnek. Pillanatokon belül behozzák a hátrányukat. ”

A pedagógusok szerint a Magyarországra tanulási céllal érkező határon túli tanulók magasan motiváltak tanulmányaikban, hiszen egy nagyon tudatos családi, vagy egyéni döntés előzte meg az iskolaválasztásukat, és tanulmányi előmenetelük meghatározza továbbtanulásuk, jövő terveik megvalósulását.

„Nagy felelősségük van...Nem engedhetik meg maguknak, hogy rosszul teljesítsenek. Sok esetben a szülők otthon a szájuktól vonják meg a falatot azért, hogy a gyerekük Magyarországon tanulhasson tovább. ”

Lényegesen több a probléma a Magyarországra áttelepült családok gyermekeinél. Az ő esetükben az iskolaváltás sokszor nem az egyes oktatási szintek (óvoda, általános, szakiskola) befejezésekor, hanem a végbizonyítvány megszerzése előtt történik, jelentős pszichés és emocionális terhet róva a gyerekekre. Fokozottan igaz ez a deprivált helyzetben lévő, menekülttáborokban élő főként vajdasági magyar családok gyermekeire, akik a háborús menekülés okozta traumák mellett jelentős másodlagos ártalmakat szenvedtek az intézményes elhelyezés éveit során. Az iskolák és a pedagógusok általában nem készültek fel kellőképpen ezeknek a problémáknak a hatékony kezelésére, a menekültügyi szakképzéseken részt vevő pedagógusok által gyakran felhozott kérdés, hogy kinek a kompetenciája ezeknek a problémáknak az orvoslása: a pedagógusé, az iskolai szociális munkásé vagy pszichológusé (ha van egyáltalán), a nevelési tanácsadóké, esetleg a családsegítő vagy gyerekjóléti szolgálatoké, vagy talán a menekültügyben tevékenykedő állami és civil szolgáltatóké? Kézenfekvőnek tűnhet a holisztikus és rendszerszemléletű válasz: mindnyájuké. A valóság azonban ennél sokkal prózaibb (és bonyolultabb): a nevezett intézmények formális egymás mellett létezésük ellenére sem alkotnak egységes támogató rendszert, amin a szakmai szolgáltatások nyújtását számon lehetne kérni, megfelelő koordináció hiányában a problémák ellátatlanul maradnak, vagy csak – sokszor egymás hatását gyengítő – rész megoldások születnek.

Feltételeztük, hogy a magyar nemzetiségű külföldi gyerekek eltérő nyelvi szocializációja, nyelvhasználata problémákat okozhat mind a pedagógussal való kapcsolatban, mind az osztályközösségbe való beilleszkedésben. Ezzel kapcsolatos negatív élményekről azonban sem a pedagógusok, sem a megkérdezett (volt) diákok nem számoltak be. *„Egy két szó eltérő használatától eltekintve nem tapasztalható különbség. Mint ahogy nálunk is van, aki tájszóval beszél. Különb is innen jönnek a szomszédokból, húsz, harminc kilométerrel laknak csak arrébb, miért beszélnek máshogy. ”* A nyelvhasználatbeli különbségek inkább

érdekességnek, kuriózumnak számítottak a gyerekek között. Egy Erdélyből áttelepült interjúalanyunk számolt be arról, hogy az iskolában meg volt arról győződve, hogy a többiek nem tudnak rendesen magyarul, állandóan kijavította hibásnak tartott nyelvhasználatukat, például a személynevek előtti határozott névelő használatát.

Több a probléma a nemzeti etnikai identitás eltérő megélésével kapcsolatban. A diákok közötti konfliktusok forrása a „románózás” és „tótozás” amit a határon túli magyar gyerekek nagyon nehezen viselnek. A diáktársaktól elszenvedett – egyébként nem gyakori – extrém heccek mellett egy mélyebb és általánosabb probléma is körvonalazódik, nevezetesen, hogy a pedagógusok és az osztályközösségek a legnagyobb jóindulat mellett sem tudják feszültségmentesen kezelni a gyerekek nemzeti identitását. A mindennapos szóhasználatban – és ez az interjúk alatt is megfigyelhető volt – nehéz megfelelő jelzővel illetni a magyar nemzetiségű külföldi diákokat. A „határon túli magyar” köznapi szóhasználatban nem alkalmazható, a „magyar” nem specifikál a többi gyerekhez képest, úgyhogy marad az állampolgárság szerinti „román” vagy „szlovák” ami viszont óhatatlanul sértő felhangokat hordoz a gyerekek és szüleik számára. A határon túli tanulók részéről esetlegesen megnyilvánuló nacionalista, etnocentrikus nézeteket a pedagógusok eltérően igyekeznek kezelni: van, aki tudatosan és szisztematikusan próbálja ellensúlyozni az általa észlelt túlzásokat, mások viszont kifejezetten rájátszanak, és erősítik ezeket az indulatokat a hazafiság példaképeül állítva a határon túli tanulókat az osztályközösség vagy akár az egész iskola előtt. További vizsgálat tárgya lehet, hogy a pedagógusok által észlelt nemzeti, nemzetiségi identitás mennyire a gyerekek által otthonról hozott értékészletből fakad és mennyire valamiféle rájuk kényszerített többségi szerepelvárás eredménye: a pedagógusok és esetenként az osztálytársak saját „romantikus” magyarságképüket kérik számon a határon túliakon.

A gyerekek többsége számára a pedagógusoknál és a szülőknél lényegesen kevesebb problémát okozott a beilleszkedés: *„Igazából nem jelentetett gondot a beilleszkedés. Sőt... ahogy visszaemlékszem néha bosszantott a pozitív diszkrimináció. Olyan akartam lenni, mint a többiek. Kikértem magamnak, ha erdélyi lánynak hívtak. Van nekem nevem, szólítsanak azon.”*

Többen említették a kollégium szocializációs funkcióját. A kollégista lét egyfelől a társas kapcsolatok elmélyítését, új támogató struktúrák létrejöttét és erős identitásformáló erőt jelent, másfelől viszont a felnőtté, önállóvá válás fontos lépcsőfoka sokak számára. *„Nem volt más kollégista az osztályban. A többiek irigyelték a szabadságomat. Sokszor hiányzott a család, az otthoniak. Megedződtem. Korán önálló lettem, ami jót tett a személyiségemnek.”*

3.6. Továbbtanulás, stratégiák

A Csongrád és Békés megyei középiskolák Romániából és Szerbia-Montenegróból érkező határon túli tanulóinak elsődleges célja az itt maradás. A szakközépiskolákban tanulók esetében a továbbtanulás elsősorban az iskola nyújtotta 5. 6. évfolyamon valósul meg. Ezekben az iskolában a tanulók már a tanulmányaik során szakmai gyakorlaton vesznek részt. Gyakori, hogy tanulmányaik befejezése után a gyakorlati helyet biztosító cégek, intézmények tovább foglalkoztatják a határon túli magyar fiatalokat. Az osztályfőnökök, pedagógusok ugyanúgy segítik őket pályaválasztási terveikben és munkahelykeresésükben, mint a magyar állampolgárságú tanulókat. A Magyarországon maradás a közoktatási rendszerből kikerülve még évekig bizonytalan, a felsőfokú oktatási intézményekben továbbtanulók számára további éveken át marad bizonytalan a tartózkodási engedély, a letelepedéshez szükséges idő megszerzéséhez a tanulmányokkal eltöltött évek nem számítanak. A magyarországi tartózkodás huzamossá tételéhez szükséges bonyolult jogi procedúrákhoz a diákoknak sem kapacitásuk, sem megfelelő anyagi forrásuk nincs, a családok nyújtotta támogatás az oktatás és elhelyezés költségeit is csak szűkösen képes fedezni.

Más a stratégiája a Szlovákiából magyarországi oktatási intézményekbe járó diákoknak. Ők döntően valamilyen speciális képzési programot (pl. két-tannyelvű oktatást) nyújtó gimnáziumba járnak Magyarországra, és körükben nem általános az áttelepülés szándéka. Vagy magyarországi egyetemeken tanulnak tovább, vagy érettségi után hazatérve szlovákiai, cseh, vagy más európai felsőoktatási intézményekbe felvételiznek. A magyar gimnáziumi érettségi – különösen egy másik nyelv magas szintű elsajátításával – számukra már piacképesnek tűnik az európai felsőoktatási piacon.

A magyarországi áttelepülés sokszor nem szerepel a diákok és családjaik explicit terveik között, a dolog „lebeg” és a Magyarországon eltöltött évek során fokozatosan záródnak be azok a kapuk (kapcsolatok, helyismeret, nyelvtudás) amelyeken keresztül még esély lenne a hazatelepülésre. Általában véve is elmondható, hogy a diákok jelenlegi helyzetüket, életszínvonalukat korábbi (otthoni) életükkel illetve otthon maradt társaik helyzetével összehasonlítva jobbnak ítélik meg, ami szintén az áttelepülés melletti végleges döntést valószínűsíti.¹⁹

¹⁹ Felsőoktatásban tanuló határon túli magyar diákok terveiről, motivációiról a Márton Áron Szakkollégium kutatói készítették több ízben empirikus adatfelvételt.

A Magyarországra már áttelepült családok gyermekei esetében a jövőbeni tervek döntően a továbbtanulásra vonatkoznak, a „hazatérés vagy letelepedés” dilemma számukra már eldőlt, pályaválasztási stratégiáikban nem különböznek lényegesen magyar állampolgár társaiktól.

A pedagógusok számára nem kifejezetten prioritás a diákok jövőre vonatkozó terveivel foglalkozni, a szokásos pályaválasztási és továbbtanulási felkészítéseken túl nincsenek speciális foglalkozások a külföldi tanulók részére.

Az iskolák nem foglalkoznak a végzett diákok karrierjének nyomon követésével, erre sem kapacitásuk, sem felhatalmazásuk nincsen, csupán úgy, mint a hazai diákok esetében ismerősökön, rokonokon keresztül értesülnek egy-egy tanuló további sorsáról.

Javaslatok

Tanulmányunk alapján megfogalmazhatunk néhány javaslatot a bevándorlási és oktatásügyi szakpolitika alakítói számára. Javaslataink nem konkrét beavatkozásokra vagy intézkedésekre irányulnak, hanem csupán körvonalazzák azokat a területeket, ahol a jelenlegi gyakorlat – akár kis mértékű – változtatásaival is javulás érhető el. A kívánt változások elérésének politikai, társadalmi és nem utolsósorban anyagi költségeinek megállapításához természetesen további vizsgálatok, kutatások és szakmai viták szükségesek, reméljük ezekre sor kerül a közeljövőben.

1. Fontos lenne, hogy a közoktatási adatok iskolánkénti illetve fenntartónkénti regisztrálásakor a jelenleginél nagyobb hangsúly helyeződjön a migráns tanulók meghatározására. Tapasztalataink szerint a jelenlegi adatbázisba nem kerül be minden külföldi tanuló, a huzamosabb ideje itt élő, magyar származású és magyarul jól beszélő letelepedett vagy bevándorolt családokat sokszor nem tekintik külföldinek a statisztikai adatok felvételénél. Érdemes lenne ugyanakkor azt is végiggondolni, hogy milyen céllal van szükség a külföldi tanulók megkülönböztetésére a közoktatási statisztikákban, azaz melyek a releváns kategóriák amire vonatkozóan adatokat kell és érdemes gyűjteni.

2. Komoly probléma, hogy a külföldi tanulók társadalombiztosítása és így egészségügyi ellátása nem megoldott azok esetében, akik nem áttelepültek, hanem csupán tanulási céllal tartózkodnak az országban. A nehézkes és jogszabályi ellentmondásokkal terhelt jelenlegi gyakorlat helyett megfontolandó lenne a tanulói jogviszonyhoz kötni az egészségügyi ellátásra való jogosultságot. Ehhez természetesen a társadalombiztosítással és egészségügyi ellátással kapcsolatos jogszabályok felülvizsgálatára is szükség van, ennek megvalósíthatóságáról az érintett szaktárcák bevonásával lehet konzultálni.

3. Fontos lenne egyértelmű szakmai állásfoglalást hozni azzal kapcsolatban, hogy indokolt és kívánatos-e az áttelepült gyerekek alacsonyabb osztályba helyezése azzal a szándékkal, hogy „beszokjanak”, felzárkózzanak. Tapasztalataink szerint ez a gyakorlat napjainkban is eléggé elterjedt, ugyanakkor megvalósítása számos kívánnivalót hagy maga után. Nincs előzetes szintfelmérés, a pedagógusok általában nem is ismerik az előzetes tanulmányok anyagát, tartalmát, nincsenek világosan kommunikált, ellenőrizhető, felülvizsgálható döntések,

általában a szülők és az iskola közötti informális és egyoldalú egyezségről van szó. Kívánatos lenne a jelenlegi gyakorlat alapos kivizsgálása, és – a kapott tapasztalatok alapján – a beiskolázási eljárás formalizálása.

4. Visszatérő probléma, hogy a pedagógusok nem ismerik a határon túli országok tantervi követelményeit, tananyagát, tankönyveit és az iskolákban alkalmazott módszereket. (Más európai és Európán kívüli országokét sem.) Természetesen nem lehet elvárás, hogy mindenki naprakész legyen ezekből az ismeretekből, azonban vélhetően hasznos lenne, ha elérhető lenne Magyarországon egy olyan információs bázis, dokumentumtár és szakkönyvtár, ahol mindezek az ismeretek hozzáférhetőek. Talán megoldható lenne egy vagy több példányt beszerezni a szomszédos országokban használt tankönyvekből, amelyekkel szükség esetén megismerkedhetnek a külföldi diákokat tanító pedagógusok. Egy ilyen módszertani és információs központ nagy szolgálatot tehetne a beiskolázás és felzárkóztatás körüli bizonytalanságok enyhítésében.

5. Fontos lenne, ha a magyar nemzetiségű külföldi diákokat oktató iskolák a jelenleginél intenzívebb kapcsolatot tartanának a gyerekek származási országában működő oktatási intézményekkel és iskolafenntartókkal. Közös programokkal, szakmai rendezvényekkel csökkenthető lenne az országok és oktatási rendszerek közötti távolság és a Magyarországon folytatott általános és középiskolai tanulmányok sem jelentenék szükségszerűen a szülőföld végleges és gyakran kényszerű elhagyásának első lépcsőfokát.

1. függelék

Közoktatási Statisztika 2004/2005

Magyarországon tanuló nem magyar állampolgárságú tanulók száma összesen és megyénkénti bontásban az Oktatási Minisztérium adatai alapján

Magyarország		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		12420
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	8456
	Ukrajnából érkezők	1326
	Romániából érkezők	4134
	Szerbia és Montenegróból érkezők	832
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	932
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	37
	Horvátországból érkezők	79
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	379
	más országból érkezők	737
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	3964
ebből	EU országból érkezők	1022
	Nem EU országból érkezők	2942
Összes tanuló		1880816

Bács-Kiskun megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		327
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	266
	Ukrajnából érkezők	29
	Romániából érkezők	118
	Szerbia és Montenegróból érkezők	89
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	2
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	4
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	16
	más országból érkezők	8
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	61
ebből	EU országból érkezők	20
	Nem EU országból érkezők	41
Összes tanuló		100899

Baranya megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		258
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	137
	Ukrajnából érkezők	9
	Romániából érkezők	31
	Szerbia és Montenegróból érkezők	17
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	1
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	49
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	17
	más országból érkezők	13
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	121
ebből	EU országból érkezők	21
	Nem EU országból érkezők	100
Összes tanuló		73362

Békés megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		421
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	379
	Ukrajnából érkezők	17
	Romániából érkezők	316
	Szerbia és Montenegróból érkezők	23
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	2
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	5
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	4
	más országból érkezők	12
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	42
ebből	EU országból érkezők	3
	Nem EU országból érkezők	39
Összes tanuló		71080

Borsod-Abaúj-Zemplén megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		422
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	330
	Ukrajnából érkezők	62
	Romániából érkezők	79
	Szerbia és Montenegróból érkezők	
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	169
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	11
	más országból érkezők	9
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	92
ebből	EU országból érkezők	31
	Nem EU országból érkezők	61
Összes tanuló		147262

Budapest		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		5399
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	2865
	Ukrajnából érkezők	400
	Romániából érkezők	1671
	Szerbia és Montenegróból érkezők	109
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	180
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	6
	Horvátországból érkezők	12
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	135
	más országból érkezők	352
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	2534
ebből	EU országból érkezők	618
	Nem EU országból érkezők	1916
Összes tanuló		315085

Csongrád megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		989
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	827
	Ukrajnából érkezők	13
	Romániából érkezők	249
	Szerbia és Montenegróból érkezők	506
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	1
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	2
	Horvátországból érkezők	1
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	16
	más országból érkezők	39
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	162
ebből	EU országból érkezők	16
	Nem EU országból érkezők	146
Összes tanuló		80768

Fejér megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		296
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	228
	Ukrajnából érkezők	23
	Romániából érkezők	129
	Szerbia és Montenegróból érkezők	22
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	27
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	1
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	7
	más országból érkezők	19
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	68
ebből	EU országból érkezők	11
	Nem EU országból érkezők	57
Összes tanuló		81446

Győr-Moson-Sopron megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		475
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	357
	Ukrajnából érkezők	7
	Romániából érkezők	109
	Szerbia és Montenegróból érkezők	6
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	161
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	25
	Horvátországból érkezők	2
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	39
	más országból érkezők	8
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	118
ebből	EU országból érkezők	59
	Nem EU országból érkezők	59
Összes tanuló		81146

Hajdú-Bihar megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		434
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	368
	Ukrajnából érkezők	93
	Romániából érkezők	250
	Szerbia és Montenegróból érkezők	14
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	3
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	2
	más országból érkezők	6
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	66
ebből	EU országból érkezők	7
	Nem EU országból érkezők	59
Összes tanuló		111034

Heves megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		136
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	110
	Ukrajnából érkezők	23
	Romániából érkezők	53
	Szerbia és Montenegróból érkezők	1
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	25
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	5
	más országból érkezők	3
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	26
ebből	EU országból érkezők	10
	Nem EU országból érkezők	16
Összes tanuló		61025

Jász-Nagykun-Szolnok megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		125
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	95
	Ukrajnából érkezők	19
	Romániából érkezők	62
	Szerbia és Montenegróból érkezők	1
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	1
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	1
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	7
	más országból érkezők	4
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	30
ebből	EU országból érkezők	8
	Nem EU országból érkezők	22
Összes tanuló		79754

Komárom-Esztergom megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		375
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	304
	Ukrajnából érkezők	19
	Romániából érkezők	82
	Szerbia és Montenegróból érkezők	6
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	185
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	5
	más országból érkezők	7
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	71
ebből	EU országból érkezők	48
	Nem EU országból érkezők	23
Összes tanuló		58309

Nógrád megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		204
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	153
	Ukrajnából érkezők	9
	Romániából érkezők	24
	Szerbia és Montenegróból érkezők	1
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	109
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	7
	más országból érkezők	3
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	51
ebből	EU országból érkezők	41
	Nem EU országból érkezők	10
Összes tanuló		37190

Pest megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		1104
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	898
	Ukrajnából érkezők	81
	Romániából érkezők	492
	Szerbia és Montenegróból érkezők	17
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	28
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	1
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	61
	más országból érkezők	218
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	206
ebből	EU országból érkezők	49
	Nem EU országból érkezők	157
Összes tanuló		185177

Somogy megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		167
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	120
	Ukrajnából érkezők	16
	Romániából érkezők	73
	Szerbia és Montenegróból érkezők	6
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	2
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	3
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	10
	más országból érkezők	10
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	47
ebből	EU országból érkezők	26
	Nem EU országból érkezők	21
Összes tanuló		61815

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		739
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	662
	Ukrajnából érkezők	477
	Romániából érkezők	159
	Szerbia és Montenegróból érkezők	4
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	8
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	2
	más országból érkezők	12
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	77
ebből	EU országból érkezők	5
	Nem EU országból érkezők	72
Összes tanuló		127029

Tolna megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		163
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	83
	Ukrajnából érkezők	3
	Romániából érkezők	67
	Szerbia és Montenegróból érkezők	1
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	1
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	1
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	9
	más országból érkezők	1
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	80
ebből	EU országból érkezők	5
	Nem EU országból érkezők	75
Összes tanuló		45139

Vas megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		93
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	59
	Ukrajnából érkezők	13
	Romániából érkezők	32
	Szerbia és Montenegróból érkezők	4
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	2
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	6
	más országból érkezők	2
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	34
ebből	EU országból érkezők	12
	Nem EU országból érkezők	22
Összes tanuló		46699

Veszprém megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		163
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	120
	Ukrajnából érkezők	7
	Romániából érkezők	73
	Szerbia és Montenegróból érkezők	2
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	21
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	14
	más országból érkezők	3
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	43
ebből	EU országból érkezők	16
	Nem EU országból érkezők	27
Összes tanuló		65393

Zala megye		Fő
Nem magyar állampolgárságú tanulók összesen (s03+s12)		130
ebből	magyar nemzetiségű tanulók összesen (s04+s05+...+s11)	95
	Ukrajnából érkezők	6
	Romániából érkezők	65
	Szerbia és Montenegróból érkezők	3
	Szlovákiából érkezők (EU ország)	6
	Szlovéniából érkezők (EU ország)	1
	Horvátországból érkezők	
	EU országból érkezők (kivéve Szlovákiából, Szlovéniából érkezők)	6
	más országból érkezők	8
	nem magyar nemzetiségű tanulók összesen (s13+s14)	35
ebből	EU országból érkezők	16
	Nem EU országból érkezők	19
Összes tanuló		51204

2. függelék:

Települések, ahol magyar nemzetiségű külföldi diákok járnak közoktatási intézménybe

Abony	Bócsa	Cegléd	Egerszólát
Acsalag	Bocskai kert	Ceglédbercel	Egyek
Ágasegyháza	Bodajk	Celldömölk	Elek
Ágfalva	Bogyiszló	Csabdi	Enying
Ajka	Bogyoszló	Csanádalberti	Eperjeske
Alap	Boldog	Csanádpalota	Érd
Alattyán	Bóly	Csány	Erdőbénye
Albertirsa	Bonyhád	Csanytelek	Erdőkövesd
Algyő	Bordány	Csárdaszállás	Esztergom
Almásfüzitő	Borsosberény	Csátalja	Etyek
Almáskamarás	Bő	Csemő	Farmos
Alsónémedi	Bősárkány	Csengele	Fehérgyarmat
Alsótold	Budajenő	Csenger	Felsőcsatár
Apátfalva	Budakalász	Csepreg	Felsőpakony
Ásotthalom	Budakeszi	Cserkeszlő	Felsőtárkány
Ásványráró	Budaörs	Csincse	Fertőd
Aszaló	Budapest I. kerület	Csolyospálos	Foktő
Aszód	Budapest II. kerület	Csongrád	Fonyód
Bábolna	Budapest III. kerület	Csopak	Fót
Bácsalmás	Budapest IV. kerület	Csorna	Földeák
Baja	Budapest V. kerület	Csömör	Füzesabony
Bakonyjákó	Budapest VI. kerület	Csurgó	Gacsály
Bakonyszentiván	Budapest VII. kerület	Dabas	Galgahévíz
Baktalórántháza	Budapest VIII. kerület	Dág	Gérce
Balassagyarmat	Budapest IX. kerület	Dáka	Gerendás
Balástya	Budapest X. kerület	Dánszentmiklós	Gesztely
Balatonalmádi	Budapest XI. kerület	Dány	Girincs
Balatonboglár	Budapest XII. kerület	Darnószeli	Gógánfa
Balatoncsicsó	Budapest XIII. kerület	Dávod	Göd
Balatonföldvár	Budapest XIV. kerület	Debrecen	Gödöllő
Balatonfüred	Budapest XV. kerület	Dejtár	Gödre
Balatonfűzfő	Budapest XVI. kerület	Délegyháza	Görgeteg
Balatonkeresztúr	Budapest XVII. kerület	Demecser	Gulács
Balatonlelle	Budapest XVIII. kerület	Dévaványa	Gyál
Balatonszabadi	Budapest XIX. kerület	Diósd	Gyarmat
Balatonszárszó	Budapest XX. kerület	Diósjenő	Gyód
Balatonszemes	Budapest XXI. kerület	Dóc	Gyomaendrőd
Balatonvilágos	Budapest XXII. kerület	Domaszék	Gyömrő
Barabás	Budapest XXIII. kerület	Dombóvár	Gyöngyös
Baracs	Budapest XXIV. kerület	Domoszló	Gyöngy
Barbacs	Budapest XXV. kerület	Dorog	Győr
Barcs	Budapest XXVI. kerület	Dömsöd	Györe
Bátonyterenyé	Budapest XXVII. kerület	Drégelypalánk	Győrújbarát
Battonya	Budapest XXVIII. kerület	Dunaföldvár	Győrújfalu
Békés	Budapest XXIX. kerület	Dunaharaszti	Gyula
Békéscsaba	Budapest XXX. kerület	Dunaharaszti	Gyulaháza
Beloianisz	Budapest XXXI. kerület	Dunakeszi	Hajdúböszörmény
Beregdaróc	Budapest XXXII. kerület	Dunakiliti	Hajdúdorog
Berekfürdő	Budapest XXXIII. kerület	Dunaszekcső	Hajdúhadház
Berettyóújfalu	Budapest XXXIV. kerület	Dunaújváros	Hajdúsámson
Berhida	Bugyi	Dunavarsány	Hajdúszoboszló
Biatorbágy	Buj	Ecseg	Hajdúszovát
Bicske	Cece	Ecser	Hajós
Biharkeresztes	Cégénydányád	Edelény	Halásztelek
Biharugra		Eger	Harkány

Hatvan	Kistarcsa	Mezőörs	Oroszlány
Hegyeshalom	Kisújszállás	Mezőtárkány	Ózd
Hegyfalu	Kisvárd	Mezőtúr	Ökörítőfülpös
Hegykő	Kóka	Mihályi	Őr
Hejőbába	Komárom	Mikepércs	Őrbottyán
Hencida	Komló	Milota	Örkény
Héreg	Kosd	Mindszent	Őrtilos
Hernád	Kölcse	Miske	Öttevény
Hernádnémeti	Körmend	Miskolc	Pacsa
Hévíz	Köröshegy	Mogyoród	Páka
Hódmezővásárhely	Körösładány	Mohács	Paks
Ibrány	Kőrösszegapáti	Monok	Páli
Iharosberény	Kőszeg	Monor	Pannonhalma
Iklad	Kőszegszerdahely	Mór	Pap
Ikrény	Kőtegyán	Mórahalom	Pápa
Isaszeg	Kulcs	Mosonmagyaróvár	Papkeszi
Ivácsa	Kunbaracs	Nábrád	Pásztó
Jánd	Kunhegyes	Nádudvar	Pátyod
Jánoshalma	Kunszállás	Nagyatád	Pázmándfalu
Jánossomorja	Kunszentmárton	Nagybaracska	Pécel
Jászapáti	Kunszentmiklós	Nagyberki	Pécs
Jászberény	Kunsziget	Nagycenk	Pécsvárad
Jászboldogháza	Lábatlan	Nagyecsed	Penc
Jászdózsa	Lajosmizse	Nagyhalász	Péteri
Jászfényszaru	Lakitelek	Nagykálló	Pilisborosjenő
Jászszentlászló	Leányfalu	Nagykanizsa	Piliscsaba
Jenő	Lengyel	Nagykáta	Pilismarót
Kajászó	Lenti	Nagykerek	Pilisszentiván
Kállósemjén	Létavértes	Nagykovácsi	Pilisszentkereszt
Kalocsa	Letkés	Nagykörös	Pilisvörösvár
Kántorjánosi	Levelek	Nagymaros	Polgár
Kápolnásnyék	Lónya	Nagyszénás	Pomáz
Kaposvár	Lovasberény	Napkor	Porcalma
Káptalanfa	Lőrinci	Nemesnádudvar	Pusztamérges
Kapuvár	Maglód	Nemti	Puszttaotlaka
Karácsond	Magyarcsanád	Nógrádmegyer	Pusztaszabolcs
Karcag	Magyarkeresztúr	Nógrádszakál	Pusztaszzer
Karmacs	Makó	Novaj	Pusztavacs
Kartal	Mályi	Nyalka	Pusztavám
Kaszaper	Mány	Nyárad	Rábatamási
Katymár	Marcali	Nyársapát	Ráckeve
Kazincbarcika	Máriapócs	Nyékládháza	Rajka
Kecel	Markaz	Nyírábrány	Ráksi
Kecskemét	Martfű	Nyíradony	Rém
Kék	Martonvásár	Nyírbátor	Rohod
Kékcse	Mátészalka	Nyírbogát	Romhány
Kemenesszentpéter	Mátramindszent	Nyírcsaholy	Rozsály
Kesznyéten	Medgyesbodzás	Nyíregyháza	Rózsaszentmárton
Keszthely	Medgyesegyháza	Nyírlugos	Rószke
Kétegyháza	Megyaszó	Nyírmada	Salgótarján
Királyegyháza	Méhkerék	Nyírmeggyes	Sándorfalva
Kisar	Méhtelek	Nyírpazony	Sáp
Kisbér	Mernye	Nyírtura	Sárbogárd
Kisfalud	Mesztegyő	Ócsa	Sárhida
Kiskörös	Mezőberény	Ófehértó	Sarkad
Kiskunfélegyháza	Mezőcsát	Olaszliszka	Sarkadkeresztúr
Kiskunhalas	Mezőhegyes	Onga	Sárkeresztes
Kiskunlacháza	Mezőkomárom	Orfű	Sárospatak
Kiskunmajsa	Mezőkövesd	Orgovány	Sárrétudvari
Kismaros	Mezőładány	Orosháza	Sárvár

Sásd	Szentkirály	Téglás	Vág
Sátoraljaújhely	Szentlászló	Tenk	Vaja
Sávoly	Szentlőrinc	Tihany	Vámospércs
Serényfalva	Szentpéterszeg	Tiszabездé	Városföld
Siklós	Szeremle	Tiszaföldvár	Várpalota
Simontornya	Szigetmonostor	Tiszafüred	Vasad
Siófok	Szigetszentmárton	Tiszagyulaháza	Vásárosnamény
Somogyjád	Szigetszentmiklós	Tiszakécske	Vasvár
Somogyvár	Szigetújfalu	Tiszalök	Vecsés
Sopron	Szigetvár	Tiszaszalka	Végegyháza
Sorkifalud	Szigliget	Tiszaszentimre	Verence
Sóskút	Szil	Tiszaújváros	Veresegyház
Sükösd	Szilsárkány	Tiszavasvári	Vértesacska
Szabadbattyán	Szilvásvár	Tóalmás	Veszprém
Szabadkigyós	Szob	Tokaj	Vésztó
Szabadszállás	Szolnok	Tompa	Villány
Szabadszentkirály	Szombathely	Tótszerdahely	Visegrád
Szabolcsbáka	Sződliget	Tököl	Visonta
Szada	Szurdokpuszti	Töltéstava	Vitnyéd
Szakmár	Tab	Törökbálint	Vokány
Szamosbecs	Táborfalva	Törökszentmiklós	Záhony
Szárliget	Taksony	Tura	Zákány
Szarvas	Tamási	Túrkeve	Zákányszék
Szátok	Tápióbitske	Túrlicse	Zákányszék
Szatymaz	Tápiógyörgye	Tuzsér	Zalaegerszeg
Százhalombatta	Tápióság	Tuskevár	Zalaszántó
Szécsény	Tápiószecső	Ugod	Zalaszentbalázs
Szeged	Tápiószele	Újfehértó	Zalaszentgrót
Szegvár	Tapolca	Újhartyán	Zalaszentgrót
Székesfehérvár	Tarján	Újléta	Zámoly
Szekszárd	Tárkány	Újszentmargita	Zirc
Szendehely	Tárnok	Üllő	Zomba
Szena	Tarpa	Üröm	Zsámbék
Szentantalfa	Tát	Vác	Zsámbok
Szentendre	Tata	Vácegres	Zsombó
Szentes	Tatabánya	Vácrátót	

Az adatok forrása az OM közoktatási statisztikai adatbázisa.

3. függelék:

A Magyarországon élő külföldiek, így a szomszédos országokból érkezett tanulók kategóriái jogi státusuk szerint, az egyes státusok tartalma

Menedéket kérő: Olyan külföldi, aki az országban tartózkodva védelmet kér, és ennek alapján a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal regionális igazgatósága megindította az eljárást. A kérelmező (kötelező) tartózkodási helyét a hatóság jelöli ki (befogadó állomás, magánszállás, idegenrendészeti fogvatartás), az eljárás alatt jogszerűen tartózkodó külföldinek tekintendő. A kérelmező rendelkezik (1) tartózkodási engedéllyel, (2) ideiglenes tartózkodásra jogosító igazolással illetőleg (3) útlevelemmel, amely igazolja személyazonosságát (Mel.16-17.§), vagy ezek hiányában (4) humanitárius tartózkodási engedéllyel. (Itv.15.§)

A határon túli magyar tanulók közül jelenleg csak kevesen tartoznak ebbe a kategóriába. A 80-as évek végén, valamint a 90-es évek elején Romániából érkezett magyarok kezdték kérelmezőként magyarországi életüket, a Jugoszláviai háború alatt pedig a Vajdaságból érkeztek menekült státusért folyamodó magyarok. Jelenleg a magyarokat ért vajdasági atrocitások következményeként ismét növekvő számban vannak menedéket kérő magyar nemzetiségűek Magyarországon.

Menekültként elismert (menekült): A menekült fogalmát a menekültek helyzetére vonatkozó 1951.évi genfi egyezmény tartalmazza (1989.évi 15.törvényerejű rendeletben olvasható), amelyet a Met. átvett. Olyan külföldi, "aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozás, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozás avagy politikai meggyőződése miatti üldözése, az üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága - hontalan esetén szokásos tartózkodási helye -szerinti országon kívül, a Magyar Köztársaság területén tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni", és a személyt a BÁH (regionális szerve) elismerte menekültként. Erről határozatot hoznak, amely kiterjed a legközelebbi családtagokra is. A menekült személyi igazolványt köteles kiváltani. (Met.17.§) A mindennapi életben fontos jogi viszonyokban jogai azonosak a magyar állampolgárokéval (menekült státus), mindaddig, amíg a menekült státust a hatóság vissza nem vonja.

A romániai forradalom következtében sok Erdélyből érkezett magyar nemzetiségű ember kapta meg ezt a státust. Számottevően kevesebben kaptak menekült státust a volt Jugoszláviai területéről érkezett magyarok közül. Jelenleg ismét vannak frissen elismert elsősorban

Vajdaságból érkezett menekültek Magyarországon, gyermekeik magyar általános iskolába járnak.

Menedékes: Ideiglenesen a BÁH (regionális szerve) által menedékben részesülő külföldi, ha hazájából "fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetőleg az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése - így különösen kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód - miatt elmenekülni kényszerült" csoport tagja. Mivel a Kormány ilyen csoportot nem nevezett meg, a törvény e rendelkezése nem alkalmazható. (Met.2.§) A menedékes fényképes igazolványt kap, amely személyazonosságát, tartózkodását és a különböző ellátásokra való jogosultságot igazolja (Mel.20.§)

Jelenleg menedékes státusú személy nincs Magyarországon, de a 90-es évek elejétől egészen 1997-ig a széthullott Jugoszlávia területeiről tömegesen érkeztek menekülők, közöttük magyar nemzetiségűek is. Többségük a menedékes kategóriába tartozott. Ezeket a státusokat a magyar állam 1997-ben felülvizsgálta. Kisebbségük menekült státust kapott, a többség pedig befogadott státusú lett.

Hontalan: az ENSZ hontalan személyek jogállásáról szóló egyezménye (kihirdette a 2002.évi II.törvény) tartalmazza a fogalmat, miszerint olyan külföldi, "akit egy állam sem tart a saját joga alapján állampolgárának"(1.§), ha ezt a BÁH (belügyminiszter, aki a végrehajtásért felelős) az idegenrendészeti eljárásban megállapította. Mivel az egyezmény alkalmazására nem adtak ki eljárási szabályokat, nem egyértelmű e jogállás megszerzése. Ugyanakkor az egyezmény részeseként alkalmazni kell azt a rendelkezést, hogy a hontalannak a magyar állampolgárokkal azonos elbánást kell biztosítani "az alapfokú oktatás tekintetében" (22.§). A hontalan személyek valamilyen tartózkodási engedéllyel rendelkeznek, amelyben az "állampolgársága" illetve a "megjegyzések" rovatban szerepelhet a "hontalan" jogállás jelzése. Ilyen lehet különösen a humanitárius tartózkodási engedély. (Met.15.§)

A volt Jugoszlávia és a Szovjetunió széthullásának következményeként vannak hontalannak nyilvántartott magyar nemzetiségű személyek Magyarországon, de számuk elenyésző.

Bevándorolt: 1994-2001. között az idegenrendészeti hatóság (rendőrség, majd a közigazgatási hivatal által) által kiadott, a határozatlan időre szóló, magyarországi tartózkodást és számtalan jogot nyújtó engedéllyel rendelkező külföldi. A bevándorolt személyi igazolvánnyal rendelkezik, amely engedélye visszavonásáig felhasználható. Az 1993.évi LXXXVI. törvény vezette be e jogállást, és az Itv. szüntette meg, új engedélyt 2002.január 1.után már nem adnak ki.

A Magyarországon tartózkodó magyar nemzetiségű külföldiek jelentős része még bevándorolt státusú, számuk a honosítások és hazatérések miatt lassan fogy átadva a helyet a letelepedetteknek.

Letelepedett: 2002.január 1-jétől ismét életre hívott jogintézmény, amely 1982-1993 között már létezett. A BÁH (regionális igazgatósága) által a külföldinek kiadott, határozatlan idejű, visszavonásig érvényes magyarországi tartózkodást és néhány jogot nyújtó engedéllyel rendelkező külföldi. Az engedély előfeltétele a legalább három éves előzetes magyarországi tartózkodás, itteni lakhatás és megélhetés. Az öt évig érvényes fényképes letelepedési engedély kártya formájú, tartalmazza a személy nevét, nemét, lakóhelyét, az okmány kiadásának és érvényességének idejét. (Itr.34.§)

A bevándoroltak mellett ebbe a kategóriába tartozik a családjával Magyarországon élő magyar nemzetiségű külföldi tanulók legnagyobb része.

Befogadott: Olyan külföldi, aki hazájába (hontalan esetében szokásos tartózkodási helyeül szolgáló államba) "átmenetileg azért nem küldhető vissza, mert ott halálbüntetésnek, kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak lenne kitéve, és nincs olyan biztonságos harmadik ország, amely befogadja".(Itv.2.§) A befogadottat a BÁH (regionális igazgatósága) humanitárius tartózkodási engedéllyel látja el, valamint az Itv-ben meghatározott átmeneti időszakra (amely akár évekig is tarthat) szerény mértékű ellátást és támogatást kaphat (pl. közösségi szálláson elhelyezés, egészségügyi alapellátás, oktatási intézményben étkeztetés, beiskolázási támogatás). A támogatásokról az ellátási igazolvány nyújt eligazítást (Itr.94.§). Saját anyagi fedezet birtokában egyéb tartózkodási engedélyt is szerezhet, és ekkor az említett támogatásokra nem jogosult.(Itr.81-83.§)

Ebbe a kategóriába elsősorban menedékes státusuk felülbírálása után kerültek határon túli magyarok. Ezt a státust évenként felülbírálják, a Jugoszláviából érkezett személyek között voltak olyanok, akik 8 éven keresztül ezzel az engedéllyel tartózkodtak Magyarországon. 1999-ig a befogadott státussal rendelkező családok gyerekei nem tartoztak a tanköteles kategóriába. Ezt módosította 1999 évi LXVIII törvény 51.§-a.

Humanitárius tartózkodási engedéllyel rendelkező egyéb külföldi: Ilyen lehet az ország területén született, de felügyelet nélkül maradt, más jogcímen tartózkodási jogot nem nyert kiskorú (Itv.15.§), vagy a vissza nem fordítható külföldi (származási vagy visszafogadásra köteles országa nem biztonságos, kínzásnak, üldözésnek lenne ott kitéve (Itv.43.§, Itr.43.§). Az engedély általában egy évre szól, amely meghosszabbítható. Számukra kijelölik a tartózkodási helyet, gyermekvédelmi intézményben vagy közösségi szálláson.

Ebbe a kategóriába is tartoztak többnyire menekülteket befogadó állomásokon tartózkodó magyar nemzetiségű külföldi állampolgárok, elsősorban a volt Jugoszlávia területéről érkezettek.

Egyéb tartózkodási engedéllyel rendelkező: Az országban tartózkodáshoz szükséges anyagi fedezettel, bejelentett tartózkodási hellyel, érvényes úti okmánnyal rendelkező, közrendi okból nem kifogásolt külföldi, aki legfeljebb két évig érvényes tartózkodási engedélyt kapott. Külföldi munkavállaló kaphat akár négy évig érvényes engedélyt. Ugyanakkor mindegyik engedély meghosszabbítható. (Itv.13.§) A kiskorúak leginkább családi együttélés céljából kiadott tartózkodási engedélyt kapnak, amelynek érvényességi ideje a szülőével (családfenntartó) azonos idejű, annak függvénye. Ha a gyermek időközben nagykorú lett Magyarországon, és öt éve a családban él családegyesítés céljából kiadott engedéllyel rendelkezik, a szülők tartózkodási engedélyének lététől, érvényességétől függetlenül jogosulttá válik a magyarországi tartózkodásra, amennyiben képes magát eltartani, lakhatása megoldott. (Itv.14.§)

Vízummal rendelkező: a külföldi legfeljebb összesen 90 napot tartózkodhat Magyarországon (beutazó vízum) vagy legfeljebb egy évig, de minden esetben csak meghatározott célból (pl. tanulás, gyógykezelés, családegyesítés) tartózkodhat az országban (tartózkodási vízum). Egyes vízumok legfeljebb hat hónapos tartózkodásra jogosítanak (szezonális munkavállalás, humanitárius megfontolásból kiadott). (Itv.9.§) A vízumot a külföldi útiokmányába bélyegzik be, a fenti ideig meghosszabbítható, ám érvényteleníthető is. A vízum az előfeltétele a tartózkodási engedélynek.

Azok a magyar nemzetiségű gyerekek, akik a szomszédos országokból kifejezetten tanulási céllal, szüleik nélkül jönnek Magyarországra, döntően ebben a kategóriába tartoznak.

A tankötelezettségre vonatkozó jogi szabályozás:

A közoktatási jogszabályok (Köt.110.§) értelmében tanköteles a

- menedékjogot kérelmező (kérelmező jogállását igazolvánnyal rendelkezik, illetve szülők igazolványába bejegyzett gyermek);
- menekültként elismert (saját jogon elismert vagy elismert személy gyermeke, akire a jogállást kiterjesztették);
- menedékes (saját jogon elismert vagy elismert személy gyermeke, akire a jogállást kiterjesztették);

- bevándorolt (szülőnek ilyen célból kiadott okmányában szereplő 14 éven aluli gyermek, 14 éves kor felett saját okmánya);
- letelepedett (szülőnek ilyen célból kiadott okmányában szereplő 14 éven aluli gyermek, 14 éves kor felett saját okmánya);
- humanitárius tartózkodási engedéllyel rendelkező egyedülálló kiskorú;
- valamint az olyan gyermek, akinek szülője is bármilyen tartózkodási engedéllyel vagy tartózkodási vízummal rendelkezik. Ha ennek alapján a tartózkodás az egy évet meghaladja, a tankötelezettség a törvény szerint létrejön, míg egy évnél rövidebb magyarországi tartózkodás eléréséig csak kérelemre jön létre.

Jogsabályok listája a szövegben használt rövidítéseikkel

R = 162/1998.(IX.30.) Kormányrendelet az oktatási miniszter feladat-és hatásköréről

Köt. = 1993.évi LXXIX. törvény a közoktatásról (időközi módosításokkal)

Vhr. = 20/1997.(II.13.) Kormányrendelet a Köt. végrehajtásáról

Itv. =2001.évi XXXIX. törvény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról (idegenrendészeti törvénynek nevezik, a rövidítés innen ered)

Itr. = 170/2001.(IX.26.) Kormányrendelet az Itv. végrehajtásáról

Met.= 1997.évi CXXXIX.törvény a menedékjogról

Mel.= 172/2001. (IX.26.) Kormányrendelet a menekültügyi eljárás részletes szabályairól és a menedékesek okmányairól

Metr.= 25/1998.(II.18.) Kormányrendelet a Met. hatálya alá tartozó külföldiek ellátásáról és támogatásáról (időközi módosításokkal)

1997. évi CLIV. Törvény az egészségügyről

2001. évi LXII. Törvény a szomszédos államokban élő magyarokról